

รายงานการประชุม
คณะกรรมการวิชาการครั้งที่ ๕/๒๕๕๗
วันอังคารที่ ๒ กันยายน ๒๕๕๗ เวลา ๑๓.๓๐ น.

ณ ห้องประชุมสุทธิพร จีระพันธุ์ ส.ป.ก. ถนนราชดำเนินนอก กรุงเทพฯ

คณะกรรมการผู้เข้าร่วมประชุม

๑. นายวีระชัย นาควิบูลย์วงศ์	เลขาธิการ ส.ป.ก.	ประธานคณะกรรมการ
๒. นางสาวฉวีรส โพธิ์เจริญ	นักวิชาการเงินและบัญชีชำนาญการพิเศษ ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง	คณะกรรมการ
๓. นายฉลอง มณีโชติ	ผู้อำนวยการศูนย์สารสนเทศ	คณะกรรมการ
๔. นางสาวศิริรัตน์ โชติเลอศักดิ์	นักวิชาการปฎิรูปที่ดินชำนาญการ ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักจัดการปฎิรูปที่ดิน	คณะกรรมการ
๕. นายประกอบ ยิ่งชล	ผู้อำนวยการกลุ่มแผนงานวิศวกรรม ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักพัฒนาพื้นที่ปฎิรูปที่ดิน	คณะกรรมการ
๖. นายศักดิ์ศิริ ฐูปวงศ์	นายช่างสำรวจอาวุโส ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักจัดการแผนที่และสารบบ	คณะกรรมการ
๗. นางสาวกรวรรณ มั่นคง	นักทรัพยากรบุคคลปฏิบัติการ ผู้แทนผู้อำนวยการกองการเจ้าหน้าที่	คณะกรรมการ
๘. นางอาทิตย์ยา พองพรหม	ผู้อำนวยการกลุ่มวิจัยและพัฒนาการปฎิรูปที่ดิน	คณะกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการผู้ไม่เข้าร่วมประชุม

๑. นายศักดิ์ชาย แก้วศรีนวล	หัวหน้าผู้ตรวจราชการกรม	ติตราชการ
๒. นางวรรณณา บุญสุข	ผู้อำนวยการสำนักบริหารกองทุน	ติตราชการ
๓. นางสาวพิมพ์พรรณ อนันตเสรี	ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการธุรกิจการเกษตร ในเขตปฎิรูปที่ดิน	ติตราชการ
๔. นายกรณ์ จันทศิริ	ผู้อำนวยการกลุ่มกฎหมาย	ติตราชการ
๕. นายสุวรรณ บุรพานุสรณ์	ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี	ติตราชการ
๖. นางสาววิไลลักษณ์ เพชรล้อม	ผู้อำนวยการสำนักวิชาการและแผนงาน	ติตราชการ

ผู้เข้าร่วมประชุม

๑) นายวิศน์ ประสานพันธ์	เจ้าหน้าที่ปฎิรูปที่ดิน
๒) นางสาวฐิติมา วัฒนจิง	นักวิชาการปฎิรูปที่ดินชำนาญการ
๓) นางสาวสิริจิตรา ฤกษ์บ้าย	นักวิชาการปฎิรูปที่ดินชำนาญการ
๔) นางสาวอารีวรรณ แซ่ตระกูล	นักทรัพยากรบุคคลปฏิบัติการ
๕) นายณัฐพล ขานหมัด	นักวิชาการปฎิรูปที่ดินปฏิบัติการ
๖) นายเกรียงศักดิ์ ภูเกตุ	นักวิชาการปฎิรูปที่ดินชำนาญการ

/๗) นางรัชดา...

๗) นางรัชดา เพชรรัตน์	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ
๘) นางสาวสุรติวดี ภาคอุทัย	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ
๙) นายวิสุทธิ์ เลิศไกร	วิศวกรการเกษตรชำนาญการ
๑๐) นางสาวจิตติมา ธนะศักดิ์ศิริ	บรรณารักษ์ชำนาญการ
๑๑) นายจิรชาติ โพธิ์อุบล	นักวิชาการแผนที่ภาพถ่ายชำนาญการ
๑๒) นายพิภพ เนตรอุดร	นักวิชาการแผนที่ภาพถ่ายชำนาญการ
๑๓) นางสาวสกุณี การศัพท์	เจ้าพนักงานสถิติชำนาญงาน
๑๔) นางสาวรุจี รอดชะ	นักวิชาการแผนที่ภาพถ่ายชำนาญการ
๑๕) นางสาวแพรววี เคหะสุวรรณ	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ
๑๖) นางสาววิชชุดา วงษ์ปัทม์	นักวิชาการแผนที่ภาพถ่ายปฏิบัติการ
๑๗) นางสาวเยาวลักษณ์ แก้วยอด	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ
๑๘) นางวันเพ็ญ จิรทรัพย์เจริญ	นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการ
๑๙) นางนงพรรณ พุทธวรรณไชย	เจ้าพนักงานสถิติชำนาญงาน
๒๐) นายสุพจน์ สุขสิทธิ	เจ้าพนักงานสถิติชำนาญงาน
๒๑) นางสาวมาลากุล ณ อยุธยา	เจ้าพนักงานสถิติชำนาญงาน
๒๒) นางนันทพร คำเปี่ยม	เจ้าพนักงานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ชำนาญงาน
๒๓) นายทรงวุฒิ ม่วงเจริญ	พนักงานจ้างเหมาบริการ
๒๔) นางสาวสมิตา สมศรีรัตน์	พนักงานจ้างเหมาบริการ
๒๕) นางสาวซัชดา น่วมโต	พนักงานจ้างเหมาบริการ
๒๖) นางสาวฉัตรสุดา มาลาวงษ์	พนักงานจ้างเหมาบริการ

เริ่มประชุมเวลา ๑๓.๓๐ น.

ระเบียบวาระที่ ๑ เรื่องที่ประธานแจ้งให้ที่ประชุมทราบ
การประชุมคณะกรรมการวิชาการ ครั้งที่ ๕/๒๕๕๗

มติที่ประชุม รับทราบ

ระเบียบวาระที่ ๒ เรื่อง การรับรองรายงานการประชุมคณะกรรมการวิชาการ
ครั้งที่ ๔/๒๕๕๗ วันอังคารที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๕๗
ประธานคณะกรรมการฯ แจ้งที่ประชุม หากข้อคิดเห็นเพิ่มเติมหรือมีการแก้ไขแจ้งได้ที่ฝ่ายเลขานุการ
ภายใน ๑ สัปดาห์

มติที่ประชุม รับรองรายงานการประชุม

ระเบียบวาระที่ ๓ เรื่องเพื่อทราบ
- ไม่มี -

มติที่ประชุม รับทราบ

ระเบียบวาระที่ ๔ เรื่องเพื่อพิจารณา

/เรื่องที่ ๔.๑...

เรื่องที่ ๔.๑

ผลงานวิจัยที่ดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้วจำนวน ๑ เรื่อง

(๑) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม

กรณีศึกษา : บ้านน้ำขมิ้น หมู่ที่ ๑๗ ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย

จังหวัดพิษณุโลก

โดย นายศักดิ์ศิริ รูปวงศ์ นายช่างสำรวจอาวุโส

สำนักจัดการแผนที่และสารบบที่ดิน

วัตถุประสงค์ของการศึกษา ๑) เพื่อศึกษาสภาพสังคม เศรษฐกิจ รวมถึงศักยภาพพื้นที่เพื่อการขับเคลื่อนการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม ของชุมชนบ้านน้ำขมิ้น ๒) เพื่อดำเนินการและศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ๓) เพื่อค้นหาแนวทาง และรูปแบบที่เหมาะสมของการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ๔) เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกร และ นักวิจัย ส .ป.ก. ในกระบวนการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ด้วยการมีส่วนร่วมของภาคีหลัก อันประกอบด้วย เกษตรกร ผู้นำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ ประชาชน อาสาสมัคร ร.ส.ป.ก. และพหุภาคีอันได้แก่ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เกษตรตำบล

ขอบเขตการศึกษา ประกอบด้วย

๑) ขอบเขตเชิงพื้นที่ ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม ในเขตปฏิรูปที่ดิน บ้านน้ำขมิ้น หมู่ที่ ๑๗ ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก เนื้อที่ประมาณ ๖,๖๒๘ ไร่

๒) ขอบเขตเชิงประชากร ศึกษา ผู้นำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ ประชาชน อาสาสมัคร ส .ป.ก. และเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินบ้านน้ำขมิ้น

๓) ขอบเขตเชิงเนื้อหา ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องของชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดิน

วิธีการศึกษาดำเนินการดังนี้ ๑) เตรียมชุมชน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การสำรวจ ศึกษาชุมชน การเตรียมคนและเครือข่ายความร่วมมือ ๒) การเก็บข้อมูล เก็บข้อมูลเชิงเอกสารและข้อมูลเชิงคุณภาพจากการ บันทึกการสังเกต การ สัมภาษณ์เชิงลึก และสัมภาษณ์กลุ่ม ทำการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน เส้นทางคมนาคม โครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม ระบบการศึกษา การอนามัยสาธารณสุข ความเชื่อประเพณี และวัฒนธรรม ๓) การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อประมวลเป็นข้อมูลพื้นฐานและความต้องการที่เกี่ยวข้องสำหรับการพิจารณากำหนดแผนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย สรุปได้ดังนี้ ๑) ประเมินสถานะชุมชน แบบเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal : RRA) ร่วมกับการใช้แผนที่ Digital Map ซ้อนทับภาพถ่ายออร์โธรี ๒) ศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA) เน้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ โดยใช้เครื่องมือ Time Line ฟังชุมชน เส้นทางผลิต ปฏิทินการผลิตและการ์ดเทคนิค ๓) การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน ในระดับกลุ่ม ใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเกษตรกร และระดับบุคคล ใช้ การสัมภาษณ์ (Interview) และการสังเกต (Observation) และการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ๔) การคืนข้อมูลที่ศึกษาไว้สู่เวทีสมาชิกทั้งหมด ๕) การพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโครงการ ๖) การกำหนดแผนงานโครงการ และการจัดการ เพื่อคัดเลือกแนวทาง และวิธีการที่เหมาะสม

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา การประเมินปัญหาและความต้องการเพื่อสรุปผลเป็นแผนงานหรือโครงการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อนำไปทดลองใช้

/ผลการศึกษา...

ผลการศึกษา

๑) พื้นที่ศึกษา บ้านน้ำขมิ้น หมู่ที่ ๑๗ ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ตั้งอยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินป่าเนินเพิ่ม เนื้อที่ประมาณ ๖,๖๒๘ ไร่ ทิศเหนือ ติดต่อบ้านโป่งกระเซอ หมู่ที่ ๕ ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย ทิศใต้ ติดต่อบ้านแก่งลาด หมู่ที่ ๗ ตำบลห้วยเขยื้อ อำเภอนครไทย ทิศตะวันออก ติดต่อบ้านห้วยน้ำไช้ใต้ หมู่ที่ ๑๖ ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย และอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ทิศตะวันตก ติดต่อบ้านนาโพธิ์ หมู่ที่ ๑ และบ้านนาจาน หมู่ที่ ๒๓ ตำบลหนองกะท้าว อำเภอนครไทย

๒) ลักษณะทางกายภาพ มีสภาพเป็นที่ราบเชิงเขา มีที่ราบน้อย (เป็นพื้นที่ทำนา) ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เนินเขา สูงบ้าง ต่ำบ้าง มีลำห้วยขมิ้นไหลผ่าน ลักษณะภูมิอากาศทั่วไปร้อนชื้น ฝนตกชุกสลับแห้งแล้ง มีลมมรสุมพัดผ่าน โดยเป็นลมที่เกิดจากความแตกต่างทางด้านอุณหภูมิ และความกดอากาศระหว่างพื้นดิน แบ่งได้เป็น ๓ ฤดูกาล คือ ฤดูร้อน จะมีอากาศร้อนมาก โดยเฉพาะในช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุด ๓๕.๗๓ องศาเซลเซียส ฤดูฝน ฝนจะเริ่มตกตั้งแต่วันที่ ๑ มิถุนายนถึงเดือนตุลาคมของทุกปี จำนวนวันที่ฝนตก ๑๐๔ วันต่อปี หรือประมาณ ๔-๕ เดือน ฤดูหนาว มีอากาศค่อนข้างหนาวถึงหนาวจัด เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ อุณหภูมิต่ำสุด เฉลี่ย ๒๐.๒๒ องศาเซลเซียส

๓) ประชากร เศรษฐกิจ สังคม ประชากรในพื้นที่ศึกษา มีจำนวนทั้งสิ้น ๑๕๙ ครัวเรือน ๕๑๓ คน โดยแยกออกเป็นประชากรชาย ๒๗๑ คน หญิง ๒๔๒ คน ส่วนมาก (ร้อยละ ๖๒.๕) มีจำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน ๔-๖ คน และสมาชิกที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนและเป็นแรงงานในภาคเกษตร ๑-๓ คน (ร้อยละ ๗๓.๘) ลักษณะอาชีพของคนในพื้นที่ศึกษา แบ่งออกเป็นกลุ่มหลักได้ ๔ อาชีพคือ

๓.๑) อาชีพเกษตรกร ครัวเรือนในพื้นที่ศึกษา ส่วนมากร้อยละ ๙๑.๓ ประกอบอาชีพทำนา และรองลงมา ประกอบอาชีพทำไร่ นอกจากนั้น ทำสวน และเลี้ยงสัตว์

๓.๒) อาชีพรับจ้าง มีทั้งรับจ้างในภาคเกษตร ได้แก่ รับจ้างเตรียมแปลงปลูกพืช รับจ้างปลูกข้าว ปลูกข้าวโพด ปลูกมันสำปะหลัง ใส่ปุ๋ย ฉีดยาปราบศัตรูพืช เก็บเกี่ยวผลผลิต และการรับจ้างนอกภาคเกษตร เช่น รับจ้างปลูกบ้าน รับจ้างทั่วไป

๓.๓) อาชีพค้าขาย โดยมากจะเปิดเป็นร้านค้าทั่วไป เพื่อขายสินค้าอุปโภค บริโภคภายในครัวเรือน

๓.๔) อาชีพรับราชการ / ครู / เจ้าหน้าที่ของรัฐฝ่ายปกครอง / ลูกจ้างหน่วยงานของรัฐ

๔) การถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดิน

การได้ที่ดินมาครอบครอง พบว่าเกษตรกร ร้อยละ ๖๗.๒ ได้มาจากการตกทอดทางมรดก ร้อยละ ๒๔.๗ ได้ด้วยวิธีการซื้อ และเกษตรกรร้อยละ ๕.๑ ได้จากการให้ เกษตรกร ร้อยละ ๓.๐ ได้ด้วยการเช่าซื้อ

เกษตรกร ร้อยละ ๓๐.๙ มีเนื้อที่ถือครองและใช้ประโยชน์ ๑๑-๒๐ ไร่ ร้อยละ ๒๒.๒ มีเนื้อที่ถือครองและใช้ประโยชน์ ๒๑-๓๐ ไร่ ร้อยละ ๒๐.๖ มีเนื้อที่ถือครองและใช้ประโยชน์ น้อยกว่าหรือเท่ากับ ๑๐ ไร่ และเกษตรกรร้อยละ ๑๐.๘ มีเนื้อที่ถือครองและใช้ประโยชน์ ๓๑-๔๐ ไร่ สำหรับระยะเวลาในการถือครองที่ดิน พบว่าเกษตรกร ร้อยละ ๒๘.๕ มีช่วงระยะเวลาถือครอง ๖-๑๐ ปี ร้อยละ ๒๔.๑ มีช่วงระยะเวลาถือครอง ๑๖-๒๐ ปี เกษตรกร ร้อยละ ๓.๐ มีช่วงระยะเวลาถือครองที่ดิน ๓๑-๔๐ ปี และเกษตรกร ร้อยละ ๐.๓ มีระยะเวลาถือครองที่ดิน ๔๑ ปีขึ้นไป โดยเกษตรกร ร้อยละ ๙๑.๑ ทำประโยชน์เองทั้งหมด ร้อยละ ๕.๔ ทำประโยชน์บางส่วน และมีเกษตรกรร้อยละ ๓.๕ ให้ผู้อื่นเช่าทำประโยชน์ ส่วนรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน พบว่าเกษตรกร ร้อยละ ๗๒.๖ ใช้ประโยชน์ด้วยการเพาะปลูก ร้อยละ ๒๔.๙ ใช้ประโยชน์ด้วยการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ และมีเกษตรกร ร้อยละ ๐.๕ ใช้ประโยชน์ด้วยการเลี้ยงสัตว์

๕) ลักษณะของสภาพปัญหาที่อาจนำไปสู่การสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรม มีสภาพปัญหาแยกออกได้เป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

/ปัญหา...

ปัญหาด้านสังคม ได้แก่ เด็กและเยาวชนถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพัง มีการมั่วสุมดื่มสุราในชุมชน มีค่านิยมในการใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือย

ปัญหาเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ จากการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่าชุมชนบ้านน้ำขมิ้น มีปัญหาเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ ที่ใช้ทำการผลิตทางการเกษตร คือ มีปัญหาดินจืด ดินเปรี้ยว ดินเค็ม ดินไม่อุดมสมบูรณ์ พื้นที่มีความลาดชัน มีหินขนาดใหญ่กระจัดกระจายในที่ดิน มีน้ำท่วมขังในที่ดิน

ปัญหาด้านปัจจัยการผลิต จากการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่าชุมชนบ้านน้ำขมิ้น มีปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับปัจจัยการผลิตทางการเกษตร ได้แก่ แหล่งน้ำประจำไร่นา แหล่งทุนดอกเบี้ยต่ำ ถนนเข้าถึงแปลงที่ดิน เมล็ดพันธุ์พืชที่มีคุณภาพและราคาถูก เครื่องจักรทุ่นแรงในการผลิต แหล่งน้ำขนาดใหญ่ เทคโนโลยีเทคโนโลยีใหม่ๆ ในการผลิต แรงงานภาคการเกษตร

๖) รูปแบบในการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมของชุมชน จากการศึกษาแบ่งออกเป็น ๒ รูปแบบ คือ ๑) รูปแบบการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมโดยการส่งเสริม ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม ๒) รูปแบบการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมโดยการจูงใจ

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย ๑) การสร้างความรู้ความเข้าใจ ให้เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินได้เห็นถึงความจำเป็น และความสำคัญที่จะต้องมีการมาตรการในการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม โดยการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ทิศทางในการดำเนินงาน ตลอดจนการรักษาพื้นที่เกษตรกรรมไว้อย่างยั่งยืน ๒) ส.ป.ก. ควรพัฒนากองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ให้เป็นแหล่งทุนในการช่วยเหลือเกษตรกรที่กำลังประสบภาวะหนี้สิน ๓) ก่อนที่ ส.ป.ก. จะตัดสินใจการบริการจัดการโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ซึ่งแม้ว่า ส.ป.ก.จะถ่ายโอนภารกิจด้านนี้ไปให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงแล้วแต่ ส.ป.ก. ในฐานะเจ้าของพื้นที่ ควรประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้โอกาสเกษตรกรในพื้นที่โครงการปฏิรูปที่ดิน เข้ามามีส่วนร่วม มีบทบาท ร่วมคิดร่วมสร้าง ร่วมตัดสินใจในการบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานต่างๆในชุมชน ๔) การสร้างความภาคภูมิใจในอาชีพเกษตรกรรม ส.ป.ก. โดยการหาตลาดรองรับสินค้าเพื่อสร้างรายได้ให้เกษตรกร เมื่อมีรายได้เกษตรกรก็จะเกิดความภาคภูมิใจ ๕) การออกมาตรการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม ส.ป.ก. ควรให้ชุมชนร่วมมีบทบาท ร่วมกำหนดมาตรการในการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม ก็จะทำให้มาตรการต่างๆเป็นแนวทางในการจูงใจและส่งเสริมให้เจ้าของที่ดินรักษาที่ดินไว้โดยไม่มีการละทิ้งพื้นที่เกษตรกรรม

ที่ประชุมให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะดังนี้

นางสาวกรวรรณ มั่นคง นักทรัพยากรบุคคลปฏิบัติการ ผู้แทนผู้อำนวยการกองการเจ้าหน้าที่ กระบวนการจัดทำแผนชุมชน มีการกำหนดจากบนลงล่าง หรือจากล่างขึ้นบน และมีการนำความเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือความเห็นของชุมชนมาปรับปรุงแผนหรือไม่

นายศักดิ์ศิริ ฐปวงศ์ นายช่างสำรวจอาวุโส นักวิจัยฯ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแผนที่กำหนดโดยชุมชน ชุมชนเป็นผู้คิดแผน คติยุทธศาสตร์ “ทำเอง ทำร่วม ทำให้” นิยามนี้ชุมชนก็เป็นผู้คิดเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจว่าเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินสามารถคิดได้

นางสาวกรวรรณ มั่นคง นักทรัพยากรบุคคลปฏิบัติการ ผู้แทนผู้อำนวยการกองการเจ้าหน้าที่ ได้นำในสิ่งที่ชุมชนคิดและเสนอไปปรับปรุงในการดำเนินงานหรือไม่

นายศักดิ์ศิริ ฐปวงศ์ นายช่างสำรวจอาวุโส นักวิจัยฯ จากความคิดของชุมชน คิดว่าการที่จะทำกระบวนการอย่างนี้ จะทำให้ชุมชนอยู่ได้

นางสาวสุรติวดี ภาคอุทัย นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ กรณีปัญหาทรัพยากร และปัญหาต่าง ๆ ได้ข้อมูลมาจากการทำเวที หรือจากแบบสอบถาม

/นายศักดิ์ศิริ...

นายศักดิ์ศิริ ฐปวงศ์ นายช่างสำรวจอาวุโส นักวิจัยฯ เครื่องมือที่ใช้ทุก ประเภทสามารถนำไปวิเคราะห์ สังเคราะห์ ปัญหาออกมาได้ทั้งหมด ข้อมูลที่ได้มาจาก ๒ ส่วน คือ เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

นางสาวสุรติวดี ภาคอุทัย นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ พิจารณาจาก การอธิบาย กระบวนการ และ ข้อมูลที่ได้ มา ไม่ว่าจะเป็นจัดเวที ชุมชน จัดทำปฏิทิน ประเด็นที่นำเสนอไม่เกี่ยวข้องกับการ คัดกรองที่ดิน จึงอยากทราบว่าตอนจัดทำเวทีได้ข้อมูลออกมาหรือไม่ หรือต้องไปทำแบบสอบถามเพิ่มเติม

นายศักดิ์ศิริ ฐปวงศ์ นายช่างสำรวจอาวุโส นักวิจัยฯ จาก การทำเวทีเก็บข้อมูลมาแล้วส่วนหนึ่ง เมื่อมีข้อสงสัยและอยากรู้เพิ่มเติมก็จัดทำแบบสัมภาษณ์ลงไปสอบถามเพิ่มเติมเพื่อเป็นการยืนยันกระบวนการ งานในเชิง ปริมาณ

นางสาวสุรติวดี ภาคอุทัย นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ ถ้าพิจารณา ข้อมูลจากการ นำเสนอยังไม่ได้พิจารณาจากเล่มสมบูรณ์ ในส่วนนี้จะทราบถึงกระบวนการแต่ละกระบวนการว่าได้อะไร อย่างไร แต่ยังไม่ ความเชื่อมโยงกับเรื่องคัดกรองที่ดิน จึงยังไม่สามารถตอบได้ วัตถุประสงค์ที่ทำการวิจัย แต่เข้าใจว่าในเล่มเต็มข้อมูล น่าจะครบถ้วน เนื่องจากข้อเสนอแนะมีแล้ว

นางอาทิตยา พงษ์พรหม ผู้อำนวยการกลุ่มวิจัยและพัฒนาการปฏิรูปที่ดิน อยากทราบว่า งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยแบบ Action Research หรือเป็นงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมอย่างเดียว เพราะพิจารณา จาก วัตถุประสงค์เป็นการวิจัยแบบ Action Research แบบมีส่วนร่วม แต่จากการนำเสนอ เป็นกระบวนการเก็บข้อมูล เป็นแบบมีส่วนร่วมเท่านั้น ยังไม่เห็นลักษณะของรูปแบบของการวิจัย Action Research และข้อสังเกตจากการอ่าน เล่มและการนำเสนอในครั้งนี้ เห็นว่างานวิจัยนี้มีรูปแบบการวิจัยแบบผสมระหว่างปริมาณกับคุณภาพ แต่ประเด็น การเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลที่เป็นปริมาณกับคุณภาพยังไม่ ค่อยชัด ไม่ทราบว่า ประเด็นที่นำไปสัมภาษณ์จาก แบบสอบถามเป็นประเด็นที่ได้มาจากการระดมความคิดเห็นก่อนแล้วนำไปเพื่อหาความคิดเห็นเพิ่มเติมหรือไม่ หรือ ออกแบบ แบบสัมภาษณ์นี้ก่อน จึงทำให้ไม่เห็นความเชื่อมโยง จากข้อมูลที่ได้จากเวที หรือจากพื้นที่ กับข้อมูลเชิง ปริมาณว่า สอดคล้องกันหรือไม่ ซึ่งในการนำเสนอและในเล่มประเด็นเหล่านี้ก็ยังไม่ชัด สำหรับวัตถุประสงค์ที่กำหนด ในการทำวิจัยซึ่งมีประเด็นหลัก ๔ ประเด็น ยังให้คำตอบได้ไม่ชัด ประเด็นแรกตามวัตถุประสงค์ยังไม่เห็นศักยภาพที่ เชื้อต่อการคัดกรองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม คืออะไร ประเด็นที่สองกระบวนการมีส่วนร่วม กำหนดไว้ว่าศึกษาการมี ส่วนร่วม คำตอบที่ควรจะได้คือชุมชนมีส่วนร่วมอย่างไร ในเรื่อง ไหน ขั้นตอนไหนของกระบวนการมีส่วนร่วม ประเด็นที่สามแนวทางและรูปแบบของการคัดกรองยังไม่ชัด แต่คำตอบที่ปรากฏออกมาเป็นการพยายามนำเสนอ ยุทธศาสตร์ซึ่งน่าสนใจแต่ยังไม่ตรงวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้ เป็นการกำหนดยุทธศาสตร์จากปัญหาเป็นตัวตั้งแล้ว จะแก้ไขปัญหายังไงเท่านั้น ประเด็นที่สี่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ในการนำเสนอ เห็นว่า ประเด็นนี้ คำตอบมี ค่อนข้างมาก แต่ยังไม่มีการสรุปข้อมูลลงในเอกสารที่เป็นเล่ม เช่น จากการเรียนรู้ของเกษตรกรสรุปแล้วเกษตรกรได้ เรียนรู้เรื่องอะไร ไม่ว่าจะเป็นด้านเทคนิค หรือความรู้ ความเข้าใจ ในส่วนของเจ้าหน้าที่ก็เหมือนกัน ฝากนักวิจัย พิจารณาเพิ่มเติมในเล่ม

นายประกอบ ยิ่งชล ผู้อำนวยการกลุ่ม แผนงานวิศวกรรม แทนผู้อำนวยการสำนักพัฒนาพื้นที่ ปฏิรูปที่ดิน เอกสารที่เป็นเล่มมีการพิมพ์ผิดหลายแห่งขอให้ ตรวจสอบ และในส่วนกรอบแนวคิดมีการวิเคราะห์ ศักยภาพของพื้นที่และชุมชน แต่ในเอกสารไม่มีแผนที่ที่อธิบายเรื่องเหล่านี้เลย ซึ่งการมีแผนที่ ก็จะเป็นการอธิบาย ในเรื่องนั้น ๆ ได้ เช่น แผนที่ความเหมาะสมของดิน ดินเปรี้ยว ดินเค็ม เป็นตัวอธิบายและสนับสนุน ช่วยทำให้ ผลงานสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ฝากนักวิจัยเพิ่มแผนที่รายละเอียด และอีกประเด็นหนึ่งคือ การประเมินจากแบบสอบถามยังมี บางส่วนที่เป็นวัตถุประสงค์ของการศึกษายังวิเคราะห์ไม่ครบถ้วน ซึ่งเป็นประโยชน์ในการศึกษา ในส่วนของกรอบ แนวคิดสามารถใส่ประเด็นสำคัญเข้าไป เป็นกรอบต่าง ๆ ได้ เช่น เราจะประเมินศักยภาพในพื้นที่ มีเรื่องอะไรบ้าง เรื่องแหล่งน้ำ เพื่อผู้อ่านจะได้เห็นภาพกรอบแนวคิดทั้งกระบวนการจะทำให้งานวิจัยกระชับและชัดเจนยิ่งขึ้น

/ประธาน...

ประธานคณะกรรมการฯ นักวิจัยจะต้องทำความเข้าใจคำจำกัดความของการคุ้มครองพื้นที่ที่ต้องการสื่อถึงเรื่องอะไร หากใช้ชื่อเรื่องที่ไม่สั้นไม่สื่อ ก็สามารถปรับแก้ได้ เช่น การมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหา เนื่องจากการคุ้มครองเป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องศึกษาว่าทำอะไรถึงจ ะรักษาพื้นที่เกษตรกรรมไว้ได้ แต่กระบวนการศึกษายังไม่สามารถตอบโจทย์ถึงขั้นที่คุ้มครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้ ฝากเรื่องการเสนอแนะอะไรต้องเป็นผลที่มาจากการศึกษา มีที่มาที่ไป เกิดจากอะไร และให้ปริญญานักวิจัยที่ถูกต้องกับความเป็นจริง

มติที่ประชุม ให้นักวิจัยปรับปรุงตามที่คณะกรรมการฯ แนะนำ และมานำเสนอ อีกครั้ง พร้อมนำเสนอเรื่องที่ผ่านมา สกว. ด้วย

เรื่องที่ ๔.๒ รายงานความก้าวหน้า จำนวน ๓ เรื่อง

(๑) แนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนกึ่งในเขตปฏิรูปที่ดิน

: กรณีศึกษาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ตำบลหนองมะโมง อำเภอหนองมะโมง

จังหวัดชัยนาท และตำบลบึงข่า อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

โดย นางสาวฐิติมา วัฒนจิง นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดปทุมธานี

นางสาวสิริจิตรา ฤกษ์บ้าย นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ

กองการเจ้าหน้าที่

วัตถุประสงค์ของ การศึกษา เพื่อค้นหาแนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนกึ่งที่มีประสิทธิภาพให้กับเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

ขอบเขตการศึกษา

๑) ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน ตำบลหนองมะโมง อำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท และตำบลบึงข่า อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี กลุ่มเป้าหมาย/กรณีศึกษา ประกอบด้วย เลขาธิการ ส.ป.ก. อาจารย์ไชยา โสวัณณะ นายเดชา วิลาวรรณ อดีตผู้อำนวยการสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี และนายสุรศักดิ์ สุขศิริ ผู้อำนวยการศูนย์การเรียนรู้เพื่อการปฏิรูปที่ดิน เกษตรกรรุ่นใหม่ จำนวน ๒ ราย เกษตรกรสมาชิกวิสาหกิจชุมชน จำนวน ๑ ราย กลุ่มผู้บริโภคผักในระบบโรงเรียนกึ่งและนอกระบบโรงเรียนกึ่ง

๒) ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการบริหารจัดการโรงเรียนกึ่งโดยมีขอบเขตเนื้อหาในการศึกษา ดังนี้

๒.๑) แนวคิดและที่มาในการส่งเสริมการปลูกผักด้วยระบบโรงเรียนกึ่ง

๒.๒) บริบทพื้นที่ ประวัติชุมชน / สภาพทั่วไปของพื้นที่ (ลักษณะทางกายภาพ,สภาพทางเศรษฐกิจสภาพทางสังคม)

๒.๓) แนวคิดและวิธีการบริหารจัดการโรงเรียนกึ่งของกรณีศึกษา ประวัติส่วนตัวกรณีศึกษาหลักคิดหรือแนวคิดในการดำรงชีวิต ประสบการณ์การทำเกษตร ลักษณะโครงสร้างโรงเรียนกระบวนการผลิต

๒.๔) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ความหมายและความสำคัญ แนวคิดของเทคโนโลยีโรงเรียนกึ่งสนับสนุนจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม การบริหารจัดการฟาร์ม การจัดการฟาร์มพืชผัก การปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิธีการดำเนินการวิจัย

๑) เลือกหัวข้อและพัฒนาเค้าโครงวิจัย และเลือกกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา

๒) พัฒนาเครื่องมือ โดยเขียนคำถามทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคลที่ศึกษา บริบทพื้นที่การบริหารจัดการโรงเรียน กึ่งสนับสนุนและส่งเสริม แล้วนำมาวิเคราะห์ประเด็นคำถามเพื่อตัดประเด็นคำถามที่ไม่เกี่ยวข้องทิ้งไป หลังจากนั้นปรับแต่งคำถามให้มีความกระชับและเข้าใจได้ง่ายขึ้น นำแบบให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและแก้ไข

/การเก็บ...

การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แบ่งการเข้าถึงข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑) ข้อมูลทุติยภูมิเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร (Review Data) เก็บรวบรวมข้อมูลด้านวิชาการจากโครงการต่างๆ นำมาเรียบเรียงเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการทำวิจัย

๒) ข้อมูลปฐมภูมิซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Data) ทำความคุ้นเคย สัมภาษณ์เชิงลึก ลักษณะการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด สัมภาษณ์เป็นรายการสังเกต การบันทึกข้อมูล เป็นกระบวนการที่ช่วยให้สามารถรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ให้ได้รายละเอียดให้มากที่สุด โดยการบันทึกเทปเสียง และนำมาถอดคำต่อคำ การทำผังแปลงเกษตร เพื่อนำภาพมาประกอบการเขียนอธิบายการเขียนกรณีศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ที่ได้จดบันทึกไว้ และเนื้อหาที่ได้จากการถอดความในเทปอัดเสียง

ผลการศึกษา

๑. แนวคิดและที่มาในการส่งเสริมการปลูกผักด้วยระบบโรงเรือนกางมุ้งที่มีประสิทธิภาพให้กับเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

๑) เลขาธิการ ส.ป.ก (ดร.วิระชัย นาควิบูลย์วงศ์) จากปัญหาในเรื่องของการจัดการพืชผักปลอดสารพิษและเรื่องของการผลิตพืชผัก จึงทำให้เกิดแนวคิดในการช่วยเหลือเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินโดยการเพาะปลูกและการพัฒนาต่อยอดการทำเกษตร ซึ่งโรงเรือนกางมุ้งนี้เป็นเพียงวิธีหนึ่งเท่านั้นที่จะสามารถตอบโจทย์และสามารถช่วยเหลือเกษตรกรได้ ซึ่งการปลูกผักในระบบโรงเรือนสามารถควบคุมได้ โดยเฉพาะช่วงหน้าฝน ช่วยลดผลกระทบและสามารถควบคุมปริมาณผลผลิตที่แน่นอนได้ พร้อมให้ความสำคัญในเรื่องของการลงทุนในระยะยาว การลดต้นทุน เมื่อส่งเสริมไปได้สัก ระยะ ก็สามารถสรุปถึงอุปสรรค ซึ่งมีอยู่ ๒ อย่างหลักๆ นั้น คือ ๑. เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. และ ๒. เกษตรกร นอกจากนี้ยังมีแนวคิดในการต่อยอดการพัฒนาโรงเรือนกางมุ้ง โดยเน้นในเรื่องของการ “พึ่งพาตนเอง” ซึ่งเป็นการยกระดับเรื่องพืชผักปลอดภัย โดยมองหาเทคโนโลยีโรงเรือนให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน และเป็นการลดต้นทุนให้กับเกษตรกร ซึ่งนั่นก็คือ มุ้ง ที่ใช้โครงสร้าง ไม้ไผ่ ส่วนแนวคิดที่นำรูปแบบโรงเรือนกางมุ้ง “ไชยา โมเดล” มาส่งเสริมเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน เพราะเป็นโครงสร้างที่เหมาะสมที่ทำให้ต้นทุนต่ำสุด มีความคงทนเมื่อเจอลมฝน และสามารถบริหารจัดการได้โดยเกษตรกร

๒) อาจารย์ไชยา โสวัณณะ ผู้พัฒนารูปแบบของโรงเรือนกางมุ้ง “ไชยา โมเดล” เห็นว่าการปลูกผักกางมุ้งปลอดสารพิษให้ได้ผลผลิตที่ดีนั้นต้องอาศัยการวางแผนการจัดการระบบปลูก เลือกชนิดพืชที่ปลูก ใช้วัสดุปลูกที่หาง่ายในท้องถิ่นพิจารณาโครงสร้างโรงเรือนและประสิทธิภาพของโรงเรือน

๓) นายสุรศักดิ์ สุขศิริ แนวคิดตอนแรกเป็นเรื่องของสุขภาพเป็นหลัก และต่อมาคิดว่าเรื่องของสุขภาพอย่างเดียวเกษตรกรไม่สามารถอยู่ได้ ต้องมีการพัฒนาต่อยอดเพิ่มรายได้ ควบคู่กันไป โดยเริ่มพัฒนาการจัดระบบการทำงาน โดยต้องมีการคิดพัฒนาและวางแผนการทำงานใหม่ มีการส่งเสริมพัฒนา เริ่มจากการออกแบบระบบ ทั้งเรื่องของระบบโรงเรือน การปลูก การให้น้ำ การเพาะกล้า เป็นต้น มีการขยายผล บนแนวคิดที่ว่าเกษตรกรเป็นผู้ปฏิบัติและทางศูนย์การเรียนรู้ฯ เป็นผู้วางระบบให้ถ้าทุกคนเชื่อมั่นและปฏิบัติตาม โดยมีการหาตลาดมารองรับด้วย สำหรับแนวทางปฏิบัติในอนาคต คือ การประเมินผลโครงการโรงเรือนกางมุ้ง หากพบว่าไม่มีการทำประโยชน์ก็จะนำโรงเรือนกางมุ้งไปส่งเสริมให้กับเกษตรกรรายอื่นที่สนใจแทน

๒. กรณีศึกษา

๑) กรณีศึกษาเกษตรกรผู้ปลูกผักในระบบโรงเรือน ตำบลหนองมะโมง อำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท (นายจงกล ทองหล่อ และนางกรจริ์ แพงอ่อน)

- หลักคิดหรือแนวคิดในการดำเนินชีวิต ของนายจงกล ทองหล่อ คือ “ความรู้คือฐานสำคัญในการตัดสินใจ” และนางกรจริ์ แพงอ่อน คือ “ทุกคนมีความฝัน แต่น้อยคนนัก ที่จะทำฝันให้เป็นจริง”

/ประสบการณ์...

- ประสบการณ์การทำเกษตร ทั้ง ๒ ราย ไม่เคยมีประสบการณ์การทำเกษตรมาก่อน ตัดสินใจปลูกผักปลอดสารพิษ เพราะลงทุนน้อย และคนไทยส่วนใหญ่ต้องบริโภค ผัก โดยเริ่มแบบค่อยเป็นค่อยไป ปลูกไว้กินเอง ทำเกษตรแบบพอเพียง

- การบริหารจัดการโรงเรือนกางมุ้ง ขอรับการสนับสนุนจากทาง ส .ป.ก. ผ่าน เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. จังหวัด ดำเนินการตามขั้นตอน และได้โรงเรือนกางมุ้งมาจำนวน ๔ หลัง

- ลักษณะและโครงสร้างโรงเรือน ใช้แบบ “ไฮยาโมเดล”

- การผลิต เลือกผลิตคื่นหาวาน เพราะเป็นผักที่นิยมบริโภค ขายง่าย แม้ว่าจะเป็นผักที่มีโรคและแมลงรบกวนมาก แต่สามารถควบคุมได้เมื่อปลูกในโรงเรือนกางมุ้ง

๒) กรณีศึกษาเกษตรกรผู้ปลูกผักในระบบโรงเรือน ตำบลบึงชำอ้อ อำเภอนองแสง จังหวัดปทุมธานี (นางรุ่งนภา น้อยสว่าง)

- หลักคิดหรือแนวทางในการดำเนินชีวิต คือ “คำว่าล้มเหลวไม่มี เพราะอย่างน้อยเราก็ได้เรียนรู้” ประหยัด ขยัน เสียสละ อดทน เข้มแข็ง ต้องมีศีลธรรม เอื้ออาทรต่อเพื่อนบ้านมีความพอเพียง ซื่อสัตย์ สุจริต ไม่ทอดทิ้งต่ออุปสรรคเล็กใหญ่

- ประสบการณ์การทำเกษตร เริ่มจากการทำนา ราคาข้าวตกต่ำ หันมาปลูกส้ม เนื่องจากเห็นว่ามีรายได้ดี หลังจากนั้นประสบปัญหาการระบาดของโรคส้มอย่างรุนแรง ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ เปลี่ยนมาปลูกพืชผักสวนครัว เพราะรอบการผลิตสั้นกว่า ได้ผลผลิตเร็วกว่า ปี พ.ศ.๒๕๔๗ เริ่มมาปลูกปาล์ม ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ เศรษฐกิจทางบ้านเริ่มอยู่ตัว จากการขายปาล์ม ทำให้มีรายได้สะสมมากขึ้นเรื่อยๆ พอต้นปาล์มเริ่มโตขึ้นมากแล้วทำให้ปลูกพืชแซมไม่ได้ จึงคิดปลูกพืชผักไว้กินเอง และปี พ.ศ. ๒๕๕๒ เจ้าหน้าที่ส.ป.ก. เข้ามาส่งเสริม สร้างโรงเรือนกางมุ้ง

- ลักษณะและโครงสร้างโรงเรือน มีขนาดความกว้าง ๖.๓ เมตร ความยาว ๑๙.๕ เมตร เป็นโรงเรือนโครงเหล็ก ล้อมรอบด้วยผ้ามุ้ง ส่วนหลังคาเป็นพลาสติก มุงด้วยสแลนสีดำ ในลักษณะแนวขวาง ๕ แถว วัสดุทั้งหมดตามแบบไฮยาโมเดล

- กระบวนการผลิต มีดังนี้

๑) คัดเลือกเมล็ดพันธุ์ จะพิจารณาจากเปอร์เซ็นต์การงอกของเมล็ดและวันหมดอายุ เป็นสำคัญ ไม่นับยี่ห้อ

๒) การเพาะเมล็ดพันธุ์ เดิมใช้เพาะในถาดเพาะ โดยใช้หลุมละ ๑ เมล็ด วิธีการเพาะจะใช้ไม้ขนาด ๒-๓ มิลลิเมตร กดลงกลางหลุมลึกประมาณ ๓ มิลลิเมตร แล้วกลบโดยใช้นิ้วปาดปิดปากหลุมเบาๆ การเพาะด้วยวิธีนี้จะช่วยประหยัดเมล็ดพันธุ์ แต่ต้องอาศัยความอดทนเพราะต้องใช้เวลา ความละเอียดและปราณีตมาก การเจริญเติบโตของต้นกล้าค่อนข้างเสมอกัน เพราะไม่ต้องแย่งอาหารกัน การย้ายไปปลูกย้ายทั้งกล้าทั้งดิน แต่ปัจจุบันใช้วิธีหว่านเมล็ด โดยหว่านกระจายทั่วแปลงมากที่สุดและแบบแถวเดียว ข้อดีของการหว่านคือ สามารถทยอยเก็บผลผลิตได้เรื่อยๆ เหมาะกับการขายตลาดย่อยในปริมาณไม่มาก แต่มีผลผลิตส่งขายต่อเนื่อง

๓) วัสดุที่ใช้สำหรับเพาะเมล็ด มีส่วนประกอบ คือ ขุยมะพร้าวร่อน ๒๐ กิโลกรัม ขี้เถ้าแกลบ ๓ กิโลกรัม ปุ๋ยอินทรีย์ ๒ กิโลกรัม ปุ๋ยสูตร ๔๖-๐-๐ ซึ่งเหมาะกับผักใบผสมกับน้ำ ๒๐ ลิตร นำส่วนผสม ๑+๒+๓ ผสมกัน รดน้ำ คลุกให้เข้ากัน

๔) การเตรียมดินปลูก นำขุยมะพร้าว ๔๐ กิโลกรัม กับขี้เถ้าแกลบ ๘๐ กิโลกรัม และแกลบดิบ ๘๐ กิโลกรัม ปุ๋ยอินทรีย์ ๔๐ กิโลกรัม ผสมเข้าด้วยกันแล้วรดด้วยน้ำที่ผสมปุ๋ย (สูตร ๔๖-๐-๐) ๒๐๐ กรัม ผสมน้ำ ๒๐๐ ลิตร การผสมทำเหมือนการเตรียมดินเพาะเมล็ดพันธุ์ เมื่อเตรียมแปลงเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ทำการย้ายกล้าลงปลูก อีกขั้นตอนที่สำคัญมากคือทุกครั้งหลังการเก็บเกี่ยวต้องมีการกลับดินและพรวนดินไว้อย่างน้อย ๗ - ๑๐ วัน

/๕) การดูแล...

๕) การดูแลระหว่างการปลูก จะเว้นระยะห่างประมาณ ๑๕ เซนติเมตร นำกล้าลงปลูก กลบหลุมให้แน่นพอดี แล้วรดน้ำพอชุ่ม การรดน้ำจะรดเช้า – เย็น โดยสังเกตดินเป็นหลัก ถ้าอากาศร้อนจัดดินจะแห้งอาจต้องรดบ่อยขึ้น แต่ถ้าดินชื้นก็อาจรดแค่ครั้งเดียว การรดน้ำถือเป็นการช่วยรักษาอุณหภูมิภายในมุ้งได้ด้วย หลังจากปลูก ๕ วัน ให้ใส่ปุ๋ย(สูตร ๒๕-๗-๗) ๑.๕ กิโลกรัมผสมน้ำ ๑๐๐ ลิตร หลังจากปลูก ๑๒ วัน ให้ใส่ปุ๋ย(๔๖-๐-๐) ๑ กิโลกรัมผสมน้ำ ๑๐๐ ลิตร ก่อนเก็บเกี่ยว ๗ วัน ใส่ปุ๋ย (สูตร ๑๖-๑๖-๑๖) โรยให้ทั่ว โดยใส่ ๑.๕ กิโลกรัมต่อมุ้ง หลังปลูก ๔ วันจะรดน้ำหมักไส้เดือน หลังจากนั้นอีก ๗ วัน จะฉีดบีทีผสมนมสด (ควบคุมแมลงศัตรูพืช) โดยจะฉีดหลังรดน้ำช่วงเย็นที่ไม่มีแดดเพราะแปลงจะมีความชื้นทำให้ได้ผลดี หลังจากนั้นอีก ๔ วัน จะฉีดน้ำหมักปลาและฮอร์โมนไข่ไก่ ถ้าสังเกตพบโรคแมลงจะฉีดน้ำหมักสะเดาผสมกับข่า ช่วงสัปดาห์สุดท้ายก่อนเก็บขาย เพื่อให้ผลผลิตได้คุณภาพจะฉีดโคโคซานผสมอาหารเสริมชีวภาพ การดูแลเช่นนี้จะทำให้ผักมีรสชาติหวานกรอบอร่อยขึ้นใบก็สวยงามล้น เติบโตอีกอย่าง คือ ในมุ้งจะห้อยบิวเวอร์เรียไว้เพื่อป้องกันแมลง

๖) การเลือกชนิดของผักและช่วงเวลาที่จะปลูก หลักการง่าย ๆ คือการปลูกผักหลายชนิด เพื่อให้เกิดความหลากหลาย และหมุนเวียน แต่สำหรับพื้นที่ที่ปลูกไว้เป็นหลักจะเป็นหลักจะเป็นผักพื้น ๆ ที่นิยมบริโภคกันทั่วไปและพืชผักสวนครัว ช่วงแรกที่ปลูก จะเน้นผักใบ ที่เป็นผักตลาดที่นิยมโดยทั่วไป เช่น ผักบุ้ง ผักคะน้า ผักโขม ผักกวางตุ้งฮ่องเต้ ผักกวางตุ้งดอก โดยปลูกสลับกัน ช่วงหลัง ๆ เริ่มปลูก ต้นหอม ผักชี พริก มะเขือ ถั่วฝักยาว แตงกวา ผักทอง ฯ สำหรับช่วงเวลาที่เหมาะสมในการปลูกพืชผัก ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ จนถึงเดือนเมษายน เป็นช่วงที่ปลูกผักชี ต้นหอม ผักบุ้งจีน ผักกาดหัว ถั่วฝักยาว แตงกวา มะระ ผักกวางตุ้ง ผักกาดขาว ช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคมจะปลูก ผักคะน้า กุยช่าย บวบเหลี่ยม ข้าวโพด หอมแดง ช่วงเดือนสิงหาคมถึงเดือนตุลาคม ซึ่งเป็นช่วงปลายฝนจะปลูก ผักชี ผักโขม ผักกาดหอม พริก และพืชตระกูลมะเขือทั้งหมด ช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม เป็นช่วงที่มีอากาศหนาวจะปลูก คะน้า กวางตุ้ง ผักกาดหอม มะเขือเทศ ส่วนผักพวก พริก ส่วน ชিং ข่า ตะไคร้ โหระพา แมงลัก กระเพรา และผักสวนครัวอื่นๆ สามารถปลูกได้ทั้งปี ที่ควรระวังเรื่องโรคหลักๆก็มีแค่ช่วงหน้าร้อนต้องระวังเรื่องแมลง ส่วนหน้าฝนที่ต้องระวังคือพวกเชื้อรา แมลงไม่ค่อยมีปัญหาเท่าไร แต่ถ้ามีมุ้งปลูกอะไรก็ได้ปลูกได้ตลอดทั้งปี แต่ไม่ควรปลูกพืชเดิมซ้ำ เพราะพืชชนิดเดียวกันจะกินแร่ธาตุเดิม ๆ ทำให้ดินตรงนั้นขาดแร่ธาตุนั้น ๆ ในเมื่อเปลี่ยนดินไม่ได้ก็เปลี่ยนพืชแทน ใช้การปลูกพืชหมุนเวียน วิธีนี้เป็นการช่วยรักษาสมดุลแร่ธาตุให้ดินด้วย

๗) การเก็บเกี่ยวและการรักษาผลผลิต ผักแต่ละชนิดจะมีอายุการเจริญเติบโตแตกต่างกัน อายุการเก็บเกี่ยว คือนับจากวันปลูกถึงวันเก็บเกี่ยวครั้งแรก ช่วงเวลาเก็บเกี่ยว คือระยะเวลาที่เก็บเกี่ยว ครั้งแรกจะถึงครั้งสุดท้าย ทำให้สามารถวางแผน การใช้พื้นที่ การเก็บเกี่ยวและจำหน่ายผลผลิต ผักที่นี้ขายโดยไม่ต้องแต่ง ไม่ต้องล้าง ตัดแล้วแพ็คใส่ถุงทันที วิธีที่ดีที่สุดคือต้องให้ถึงมือผู้บริโภคให้เร็วที่สุด “ของดีๆไม่จำเป็นต้องวิ่งหาตลาด ตลาดจะวิ่งมาหาเราเอง”

๘) การตลาด เดิมทำผักปลอดสารพิษอยู่แล้ว ตลาดจึงไม่ต้องหาใหม่ ปลูกอะไรก็ขายได้ทั้งนั้น เพราะผักที่ขายล้วนได้รับการรับรองมาตรฐานผักปลอดภัย (GAP) บางรายได้รับการรับรองเครื่องหมาย Q ตลาดที่กลุ่มไปขายตอนนี้คือตลาดสีเขียวที่โรงพยาบาลธรรมศาสตร์ และโรงพยาบาลหนองเสือ สัปดาห์หนึ่งจะขายวันจันทร์กับวันพฤหัสบดี ราคาทางเราจะตกลงกันกับโรงพยาบาล เช่น ผักคะน้า กิโลกรัมละ ๓๕ บาท กวางตุ้ง ผักบุ้ง และผักอื่น ๆ ยืนพื้นอยู่ที่กิโลกรัมละ ๒๐ บาท ส่วน ต้นหอม ผักชีกิโลกรัมละ ๕๐ บาท ผักสลัดจะได้ราคาดี อยู่ที่กิโลกรัมละ ๗๐-๑๐๐ บาท

๙) การจัดการทุนและแรงงานนั้น “การพึ่งพาตนเองให้มาก ก็จะช่วยลดต้นทุนได้เยอะ เกษตรกรดูแลและจัดการแปลงเองทั้งหมด ข้อดีของการลงมือทำเอง ทำให้ควบคุมการผลิตและสามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างทันทั่วทั้งที่ ทั้งยังลดต้นทุนในการจ้างแรงงานได้ด้วย ถ้าปลูกในโรงเรือนทางมุ้งการจัดการจะง่ายขึ้น เพราะมีพื้นที่ให้ดูแลจัดการน้อย จึงไม่มีความจำเป็นต้องจ้างแรงงาน และการดูแลก็ง่ายขึ้นด้วยระบบ

/โรงเรือน...

โรงเรือน เพราะสามารถลดผลกระทบด้านสภาพอากาศรวมถึงโรคแมลงไปได้มาก เมื่อไม่มีแรงงานดั่งนั้นต้นทุนที่ เหลือก็มีเพียงแค่ค่าเมล็ดพันธุ์ ดินปลูก และค่าไฟฟ้าเท่านั้น

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย ๑) ควรมีกระบวนการใน การส่งเสริมรูปแบบ การผลิตผักใน โรงเรือนทางมุ้งให้มากขึ้น ทั้งนี้ให้มีรูปแบบโรงเรือนที่หลากหลายให้เกษตรกรในพื้นที่ได้เลือกใช้ตามความเหมาะสม หรือความถนัดของเกษตรกรด้วย ๒) ควรมีกระบวนการส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์พืชได้ด้วยตนเอง เพื่อลดค่าใช้จ่ายและต้นทุนในการผลิตให้กับเกษตรกรมากขึ้น ๓) จัดกระบวนการถอดบทเรียนหรือการจัดการ ความรู้ เกี่ยวกับการผลิตผักในโรงเรือนให้มากขึ้น เพื่อนำไปสู่ การขยายเครือข่ายการผลิตผักในโรงเรือน

ที่ประชุมให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะดังนี้

นายเกรียงศักดิ์ ภูเกตุ นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ สังกัด สำนักงานการปฏิรูปที่ดิน จังหวัดชัยนาท พื้นที่ใช้ในการศึกษาเป็นพื้นที่เอกชนที่จัดซื้อเพื่อให้เกษตรกรรุ่นใหม่จำนวน ๖ ราย และส่งไปอบรมที่ ศูนย์เรียนรู้เรื่องผักกางมุ้งระยะเวลา ๑ เดือน หลังจากนั้นเกษตรกร ๒ รายที่ทำการศึกษามาทำเรื่องผักกางมุ้ง ทุน ในการทำได้รับสนับสนุนงบประมาณจาก ส.ป.ก. มีเบี้ยเลี้ยง ในส่วนของที่ดินก็มีปัญหาทำกินไม่ได้ เป็นพื้นที่ป่า เป็น นาเก่า ๆ ส.ป.ก.ชัยนาท ได้รับงบประมาณในการดำเนินการผักกางมุ้ง นำมาพัฒนาแปลง สำนักงานพัฒนาที่ดินมา ระเบิดดินดานให้ เดิมปลูกผักชนิดอื่น หลังจากการเรียนรู้ทราบว่าคะน้าได้ผลดี จึงหันมาปลูกคะน้า พันธุ์คะน้าหวาน เกษตรกรมีการปลูกผักนอกมุ้งควบคู่กันไปแต่ในมุ้งจะได้ผลดีกว่า ไม่มีแมลง ระบบการให้น้ำเปลี่ยนจากระบบ สปริงเกอร์มาเป็นน้ำหยดเนื่อง จากในพื้นที่ฝนตกหนักการขุดดินเข้ามา มุ้งจะเป็นผ้า การให้น้ำเป็นการให้น้ำทางใบ ถ้าให้ทางสปริงเกอร์จะไปปิดปากใบ การดำเนินงานมีการขยายผลไปในนิคมซึ่งได้ผลดีกว่าพื้นที่เดิม เนื่องจากต้นทุน ต่ำ มีการเรียนรู้และนำเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้อยู่เสมอ

นางสาวชนิสร โพธิ์เจริญ นักวิชาการเงินและบัญชีชำนาญการพิเศษ ผู้แทนผู้อำนวยการ สำนักบริหารกลาง ต้นทุนในการผลิตมุ้งหลังละ ๔๐,๐๐๐ บาท มุ้งสามารถใช้ได้นานเท่าไร มีอายุการใช้งานหรือไม่

นางสาวจิตติมา วัฒนจัง นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ นักวิจัยฯ มุ้งมีอายุการใช้งานขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นประกอบด้วย เช่น ลม ฝน เป็นต้น

ประธานคณะกรรมการฯ อายุงานโครงหลัก โดยเฉลี่ยใช้งานได้ประมาณ ๒๐ ปี

นางรัชดา เพชรรัตน์ นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ สังกัด สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด ชุมพร แนวทางบริหารจัดการมุ้งเป็นแนวทางหรือปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จ

นางสาวจิตติมา วัฒนจัง นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ นักวิจัยฯ เป็นแนวทาง

นางรัชดา เพชรรัตน์ นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ สังกัด สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด ชุมพร กรณีเป็นแนวทางควรนำข้อมูลของจังหวัดที่ศึกษาทั้ง ๒ จังหวัดมาหาส่วนที่เหมือนกันเพื่อเสนอเป็นแนว ทางว่ากรณีนี้มีอะไรที่เหมือนกันถึงประสบความสำเร็จ แต่ในความเห็นน่าจะจะเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้โรงเรือนประสบความสำเร็จ ฝากนักวิจัยดูรายละเอียดอีกครั้ง

นายฉลอง มณีโชติ ผู้อำนวยการศูนย์สารสนเทศ ให้ไปศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องของการดูแลระหว่าง ปลูก ๔ วัน ใส่น้ำหมักใส่เดือน ให้ไปเช็คความสามารถใช้กับผักชนิดไหนได้ เพราะถ้าใช้กับผักจะทำให้ผักไม่โต ต้องดู ช่วงเวลาที่ใช้ ส่วนฮอร์โมนไก่ไข่ใช้สำหรับเร่งหน่อในพืช หรือใช้กับพริกหรือมะเขือก็ได้ไปตรวจสอบดูอีกครั้ง และใน เรื่องการบริหารจัดการโรงเรือน ที่มีทั้งปัจจัยส่งเสริมสนับสนุน ปัจจัยภายในภายนอก โดยที่ในเนื้องานมีการศึกษาใน เรื่อง ของตลาดด้วย ถ้าจะให้สมบูรณ์ควรมีการศึกษาเรื่องปัจจัยกระตุ้น เช่น ความต้องการของตลาด การที่จะ ส่งเสริมให้ผู้บริโภคเกิดความสนใจเกิดความต้องการ เราควรพัฒนาเกษตรกรอย่างไร ควรเพิ่มเติมในส่วนนี้

นางอาทิตยา พองพรหม ผู้อำนวยการกลุ่มวิจัยและพัฒนาการปฏิรูปที่ดิน เห็นด้วยกับข้อเสนอ ของคุณรัชดา เพชรรัตน์ ว่าถ้าจะเสนอลักษณะนี้ดูเหมือนจะเป็นองค์ประกอบของ การบริหารจัดการ แต่ก็ยังไม่ชัด พอที่จะเป็นแนวทางได้ ซึ่งแนวทางเรื่องนี้ถือว่าเป็นโจทย์ใหญ่ เพราะขึ้นชื่อเรื่องไว้ว่าแนวทางในการบริหารจัดการ

/โรงเรือน...

โรงเรียนทางมั่งในเขตปฏิรูปที่ดิน อาจจะแนะนำให้หาข้อมูลที่อยู่ใน power point นี้ รวมทั้งในส่วนของนักวิจัยที่ได้นำเสนอ ไปเขียนไว้ในเล่ม ด้วย เพราะในเล่ม เป็นการวิเคราะห์ Case By Case รวบรวม เรียบเรียง จากสิ่งที่สัมภาษณ์ มาจัดทำหัวข้อให้อ่านง่ายขึ้น ทั้ง ๒ จังหวัด แต่ที่นำเสนอวันนี้เป็นการอธิบาย เปรียบเทียบ คือ นำ ๒ Cases มาอธิบายพร้อมกันให้เห็นความต่างกัน ว่าตรงไหนเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้นตรงนั้นมองว่า น่าจะนำในส่วนนี้ รวมทั้งแผนภูมิ ตาราง ข้อมูลต่าง ๆ ที่อธิบายไว้ มาเขียนอธิบายเพิ่มเติม การอธิบายไม่ใช่อธิบายเฉพาะใน Power Point แต่ขอให้โยงไปหาข้อสรุปของเรื่อง เนื่องจากข้อมูลที่มียังไม่สมบูรณ์ ทำให้หาความเชื่อมโยงไม่ได้ เหมือนข้อมูลไม่ครบ ยัง มีบางส่วนที่ขาดอยู่ ขอให้พิจารณาประเด็นที่ยังขาด เพิ่มเติมให้ครบ แล้วจึงมาพิจารณาข้อสรุปหลักว่ามีปัจจัยอะไรที่มีผลต่อการปลูกผักโรงเรียนทางมั่งมีประสิทธิภาพ คือ ทำแล้วอยู่ได้ ทำตลอดได้ อาจจะทำเป็น ๒ รูปแบบที่มีแนวทางที่ต่างกันก็ได้ แต่ต้องสกัดเฉพาะจุดที่น่าสนใจออกมา หรืออาจจะเลือกเฉพาะที่เหมือนกัน นำจุดเด่น ๆ มา อาจจะได้รูปแบบร่วมกันที่ดี เช่นรูปแบบของทั้งจังหวัดชัยนาท และจังหวัดปทุมธานี เป็นรูปแบบที่ดี ดีอย่างไร และมีจุดด้อยตรงไหน ก็ให้เห็นทั้ง ๒ โมเดล เมื่อเสร็จแล้ว ถ้าอยากได้โมเดลสุดท้าย ก็เอาข้อดีของทั้งคู่มารวมกันจะได้ตัวที่ดีที่สุด วิธีนี้ ขึ้นอยู่ที่ว่าจะวิเคราะห์ ข้อมูลได้ถึงที่สุดแค่ไหน แต่ข้อมูลที่นำเสนอมาละเอียดดีน่าจะนำไปสู่จุดนั้นได้

ประธานคณะกรรมการฯ จะลงไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมหรือไม่ หากไม่ลงไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมก็สามารถทำได้ โดยระบุช่วงเวลาที่ศึกษา ปรับเปลี่ยนการเขียนคำนำ

มติที่ประชุม รับทราบความก้าวหน้า โดยให้นักวิจัยไปปรับแก้ตามที่คณะกรรมการฯ แนะนำ และนำมาเสนอครั้งต่อไป พร้อมมอบ นางสาวอติยา พงพรหม ผู้อำนวยการกลุ่มวิจัยและพัฒนาการปฏิรูปที่ดิน นางรัชดา เพชรรัตน์ นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ นายวิสุทธิ เลิศไกร วิศวกรการเกษตรชำนาญ และ นายฉลอง มณีโชติ ผู้อำนวยการศูนย์สารสนเทศ เป็นผู้อ่านผลงาน

(๒) การศึกษากระบวนการปลูกกาแฟ การแปรรูปกาแฟและการบริหารจัดการ
ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มกาแฟบ้านถ้ำสิงห์ จังหวัดชุมพร
โดย นางสาวสุดารินทร์ รอดมณี นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ
นางสาวอารีวรรณ แซ่ตระกูล นักทรัพยากรบุคคลปฏิบัติการ
นายณัฐพล ขานหมัด นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ
สำนักวิชาการและแผนงาน

ที่ประชุมให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะดังนี้

นางรัชดา เพชรรัตน์ นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ สังกัด สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร ขอให้ศึกษาการตลาดและบัญชีซึ่งเป็นเรื่องที่เด่นมาก มีวิธีการทำอย่างไรจากผลการดำเนินในปี ๒๕๕๔ มีรายรับ ๑.๔ เพิ่มขึ้น ๓๕ ล้าน ในปี ๒๕๕๕ ให้ศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องการตลาดและช่องทางในการ จำหน่าย เงินลงทุน เพื่อทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ทราบถึงวิธีการ รูปแบบผลิตภัณฑ์ การเพิ่มมูลค่า ขอให้เพิ่มเติมปัญหาการดำเนินงานของกลุ่มที่มีในเล่มรายงานค่อนข้างน้อย ในความจริงจะมีมากกว่านี้ รู้ถึงปัญหาวิธีการแก้ปัญหา และในเล่มบางจุดมีพิมพ์ผิดพลาด การเรียงลำดับไม่ได้เรียงจากน้อยไปมาก ให้เรียงลำดับใหม่

มติที่ประชุม ให้นำเสนอในคราวประชุมครั้งต่อไป โดยให้นำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะตามที่ประชุมเสนอไปปรับปรุงมอบนายฉลอง มณีโชติ ผู้อำนวยการศูนย์สารสนเทศเป็นที่ปรึกษา

/(๓) การปรับตัว...

(๓) การปรับตัวสู่วิถีเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
: กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรยั่งยืน ตำบลโนนสำราญ อำเภอกันทรลักษ์
จังหวัดศรีสะเกษ
โดย นายวิศน์ ประสานพันธ์ เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน
สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดศรีสะเกษ

วัตถุประสงค์ของ การศึกษา ๑) เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากร ของตำบลโนนสำราญ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตของกลุ่มเกษตรกรโนนสำราญไปสู่การผลิตระบบเกษตรอินทรีย์ ๓) เพื่อศึกษารูปแบบ และแนวทางที่เหมาะสมในการปรับเปลี่ยนสู่การผลิตเกษตรอินทรีย์

ขอบเขตการศึกษา ๑) ขอบเขตพื้นที่ พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ ตำบลโนนสำราญ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ๒) ขอบเขตประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรยั่งยืน ใน ๓ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านโนนสำราญ บ้านโนนเหลื่อม และบ้านท่าสว่าง จำนวน ๔๐ ราย

วิธีการดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑) การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ โดยศึกษาแนวคิดเรื่องการปรับตัว พฤติกรรมที่ปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตตลอดจนแนวคิดและวิถีที่เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ จากเอกสาร รายงาน งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเว็บไซต์ขององค์กรและ/หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น กรีนเนท สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตร และสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ไทย เป็นต้น

๒) การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาและทำความเข้าใจ บริบทชุมชน พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ปัจจัยที่ทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะข้าวที่เคยปลูกในอดีตและรายละเอียดของการเปลี่ยนแปลงรวมถึงผลของการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของเกษตรกรปัจจุบัน สถานการณ์ความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน โดยมีเครื่องมือในการเก็บข้อมูลดังนี้

- การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการสัมภาษณ์แกนนำกลุ่ม และผู้สูงอายุในชุมชนจำนวน ๓ – ๕ ราย
- สนทนากลุ่ม (Group Discussion) โดยคัดเลือกจากการสังเกตความสนใจในการให้ข้อมูลที่เป็นจริง และชัดเจน ตรงตามวัตถุประสงค์ พร้อมทั้งเป็นการคัดเลือกผู้แทนเกษตรกรจำนวน ๒ คน ที่จะเข้าร่วมทำงานเป็นทีมนักวิจัย โดยจะทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยนักวิจัยในการเก็บข้อมูลภาคสนาม และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ร่วมกับนักวิจัย

- เส้นทางการผลิต เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการ วิธีการและต้นทุนการผลิต และผลตอบแทนจากการผลิตของกลุ่มเกษตรกร ทราบถึงต้นทุนที่แท้จริงในการผลิตในปัจจุบัน โดยแบ่งกลุ่มเกษตรกรเป้าหมายออกเป็น ๓ กลุ่มคือ

๑. กลุ่มแกนนำที่พร้อมที่จะตรวจรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

๒. กลุ่มที่ปรับเป็นเกษตรปลอดภัยแล้ว แต่ยังใช้ปุ๋ยเคมี บางส่วน

๓. กลุ่มที่เข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ และจะปรับเปลี่ยนเป็นเกษตรอินทรีย์ทันที

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ฐานข้อมูลจากการวิจัยชุมชน การจัดการความรู้การปฏิบัติ และการกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและเกษตรกร โดยใช้ผลจากการสนทนากลุ่ม และเส้นทางการผลิตเป็นประเด็นหลักในการขับเคลื่อนโครงการในการสร้างจิตสำนึก และความตระหนักในเรื่องความมั่นคงทางด้านการผลิตข้าวปลอดภัยของชุมชนที่ยอมรับร่วมกัน เพื่อผลักดันให้เกิดกิจกรรมในพื้นที่ดำเนินโครงการ โดยมีกระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินงานที่สำคัญ ประกอบด้วย ๑) จัดเวทีประชุมทำความเข้าใจกับเกษตรกร

/กลุ่มเป้าหมาย...

กลุ่มเป้าหมาย เพื่อหาแนวทางการดำเนินโครงการฯ ๒) จัดโครงการฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้เกษตรกร ผ่านกิจกรรมโครงการเกษตรกรยั่งยืน โรงเรียนชาวนา และโครงการเกษตรอินทรีย์ ๓) จัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างกลุ่มเกษตรกรเป้าหมาย ๔) สรุปบทเรียนการดำเนินงานโครงการ

ผลการศึกษา

๑) บริบทชุมชน

- ประวัติความเป็นมาของชุมชน ช่วงปี ๒๕๐๐- ๒๕๑๕ เกษตรกรบุกเบิก ที่ทำกินโดยใช้จอบใครสามารถหักร้างถางพงได้เท่าไรก็ได้ เป็นที่ของตัวเองเลย พันธุ์ข้าวที่ปลูก เป็นพันธุ์ ข้าวไร่ คือ พันธุ์หนอนดำ หนอนแดง การเก็บเกี่ยว ใช้วิธีการลงแขก โดยนำข้าวที่ได้ ทำเหล้าสาโทไว้เลี้ยงแขก ช่วงปี ๒๕๐๕ เริ่มปลูกปอ ซึ่งมีกรรมวิธีที่ยุ่งยากมา เพราะปลูกแล้วต้องเอาปอแช่น้ำแล้วลอกออกมาเพื่อทำเป็นเส้นเพื่อนำไปขาย โดยภาพรวมชุมชนจะปลูกพืชอยู่ประมาณ ๔ ชนิด ได้แก่ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน มันสำปะหลัง และข้าว รายได้หลัก มาจากยางพารา เริ่มเข้ามาในชุมชนเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ เป็นโครงการของ สกย. เข้ามานำร่องในหมู่บ้านโนนเหลื่อม ผู้ปลูกจะได้ต้นกล้าฟรี ปุ๋ยฟรี ช่วงแรกสนับสนุนแค่ ๒ แปลง ในบ้านโนนเหลื่อม ๑ แปลง สกย. สนับสนุนไร่ละ ๔๐๐ บาท เป็นลักษณะการจ้างปลูก มีพันธุ์ ปุ๋ย ยา ให้ พร้อมจ่ายค่าแรงให้ด้วย ในช่วงปีพ.ศ. ๒๕๔๒ ขี้ยาง กก.ละ ๒๒ บาท ไม่มีใครทำน้ำยางดิบ ชาวบ้านเห็นว่าได้เงินราคาดี น้ำยางก็ได้ปริมาณดี ราคาเริ่มแพงขึ้นเมื่อชาวบ้านเริ่มปลูกมากขึ้นในปีพ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นช่วงที่พันธุ์ขาดตลาด ปีพ.ศ. ๒๕๔๗ - ๒๕๔๙ ราคาขี้ยางดีขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในปีพ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นช่วงที่ยางพาราราคาสูงมากถึง กก. ละ ๒๐๐ บาท ซึ่งปี พ.ศ. ๒๕๔๗ - ๒๕๔๙ คนที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากสกย. ก็จะไปซื้อลงทุนปลูกกันเอง ปัจจุบันกล้าพันธุ์ยางราคาประมาณ ๒๐ - ๓๐ บาท/ต้น ซื้อในเขตจังหวัดอุบลฯ ซึ่งเป็นพื้นที่ติดกัน สำหรับน้ำยางที่กรีดยังจะเอามาทำยางแผ่น ขายให้พ่อค้าที่มารับซื้อแถวบ้านท่าสว่าง บางครั้งก็มีรถมาตระเวนซื้อในหมู่บ้าน มีทั้งการทำยางแผ่น ยางก้อนขึ้นอยู่กับทุนของชาวบ้าน พื้นที่ปลูกยางปัจจุบันประมาณ ๕๐% ของพื้นที่ทั้งหมด ที่ว่างไม่มีเหลือและเริ่มนำไปปลูกในที่นาบ้างบางส่วน ที่ปลูกไร่มันก็จะลดลงกลายเป็นที่ปลูกยางพารา โดยมีการปลูกมากในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ - ๔๙ เริ่มมีการกู้เงินจาก ธกส. ในปี ๒๕๒๕ โดยไม่ได้รับเงิน รับเป็นยาและอุปกรณ์การเกษตรกร ในส่วนของการปลูกปาล์มน้ำมันในพื้นที่ไม่ค่อยมาก สำหรับการผลิตข้าวจะมีทั้งผลิตขายและผลิตกิน โดยยังมีข้าวพื้นเมืองที่เป็นข้าวไร่อยู่แต่เหลือน้อย โดยสมัยก่อนหลัก ๆ จะเป็นข้าว กข .๖ และมะลิ ๑๐๕ แต่ก็ยังมีข้าวไร่พื้นเมือง ข้าวหนอนแดง อีหนอนขาวอยู่เป็นหลัก ข้าวมันเบ็ด พื้นที่ที่ใช้การ ปลูกข้าวก็คือพื้นที่ที่ใช้ปลูกมัน สำปะหลัง นั้นเอง โดยเฉพาะ ขณะนี้มีการรับซื้อ มันสำปะหลัง ในช่วงหน้าแล้ง ซึ่งแต่ก่อนการปลูกมันสำปะหลังมีไม่มากเท่าปัจจุบัน เพราะไม่มีโรงงานแปรรูป ไม่มีโรงงานเอทานอล แต่ปัจจุบันมีโรงงานแปรรูปอยู่ที่อำเภอเดชอุดม อำเภอน้ำขุ่น และอำเภอน้ำยืน แต่ในพื้นที่ก็มีลานรับซื้อมันสำปะหลัง ส่วนโรงงานเอทานอล อยู่ที่บ้านห้วยตะมาน อำเภอสำโรง และมีการปลูกมะม่วงหิมพาน ในปี ๒๕๓๐ ในปี ๒๕๓๔ ปุ๋ยเคมี เริ่มเข้ามาในบ้านโนนเหลื่อม

- ตำบลโนนสำราญ มีพื้นที่ทั้งหมด ๕๐,๓๗๕ ไร่ เป็นเขตปฏิรูปที่ดิน ประมาณ ๓๑,๓๙๖ ไร่ อาณาเขตทิศเหนือติดกับบ้านโตนด บ้านโนนสมบูรณ์ ตำบลขุขันธ์ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ ทิศใต้ ติดกับบ้านโคกขามป้อม บ้านด่านเหนือ ต.ภูผามอก อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ ทิศตะวันออกติดกับบ้านหนองดุม บ้านนาเจริญ ต.โคกสะอาด ต.ไพบูลย์ กิ่งอ. น้ำขุ่น จ. อุบลราชธานี และทิศตะวันตก ติดกับบ้านห้วยน้ำใส ต. เสาธงชัย และบ้านตาแทน บ้านโนนเปือย ต.บึงมะลู อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ

- ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไป เป็นที่ราบลุ่มสลับที่ดอน อยู่สูงกว่าระดับ น้ำทะเลประมาณ ๑๖๐ - ๑๗๐ เมตร มีพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ ๒๕,๑๖๘ ไร่ เกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำนา มีพื้นที่ประมาณ ๑๗,๖๑๘ ไร่ มีผลผลิตเฉลี่ย ๒๕๐ กก./ไร่ ยางพารา ๓๖๐ กก./ไร่ มันสำปะหลัง ๒ ตัน/ไร่ ปัจจุบันมีการปลูกปาล์มน้ำมันในพื้นที่มากขึ้น โดยเป็นการทดลองปลูก

/- มีแหล่งน้ำ...

- มีแหล่งน้ำธรรมชาติ จำนวน ๑๑ แห่ง ประกอบด้วยลำห้วยจำนวน ๑๐ สาย หนองน้ำ ๑ แห่ง และแหล่งน้ำสาธารณะประกอบด้วย ปริมาณน้ำฝน เฉลี่ย ๑,๐๔๖ มิลลิเมตรต่อปี มีลำห้วยและหนองน้ำ จำนวน ๘ สาย มีคลองชลประทานจำนวน ๓ แห่ง บ่อบาดาลสาธารณะจำนวน ๒๐ แห่งและบ่อบาดาลเอกชน ๔ แห่ง

- โครงสร้างพื้นฐาน มีไฟฟ้าใช้ ๑,๖๔๐ ครัวเรือน ครบทุกครัวเรือน เส้นทางคมนาคม ประกอบไปด้วยถนนลูกรัง ๑๐ สาย ถนนลาดยาง ๒ สาย ถนนคอนกรีต ๕ สาย สะพานคอนกรีต ๔ แห่ง และสะพานไม้ ๓ แห่ง

- ประชากร ทั้งหมด ๑,๓๔๑ หลังคาเรือน จำนวนประชากร ๖,๓๔๓ คน แบ่งเป็นผู้สูงอายุ จำนวน ๖๒๖ คน ผู้สูงอายุที่ป่วยเป็นโรคเรื้อรัง จำนวน ๑๘ คน ผู้สูงอายุที่ช่วยตนเองไม่ได้ จำนวน ๑ คน สตรี ตั้งครรภ์จำนวน ๒๗ คน สตรีอายุ ๓๕ ปีขึ้นไปจำนวน ๑,๘๙๐ คน เด็กแรกเกิดถึง ๖ ปีจำนวน ๔๕๒ คน ผู้พิการ จำนวน ๓๕ คน และโครงสร้างการปกครองแบ่งเป็น ๑๑ หมู่บ้าน

- ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ มีการประกอบอาชีพได้แก่ ทำนา ทำสวนยาง ทำไร่มันสำปะหลัง ทำปาล์มน้ำมัน

๒) บริบทกลุ่มเกษตรกรเป้าหมาย

กลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืน เกิดขึ้นโดยเริ่มจากส.ป.ก. ศรีสะเกษ ได้เข้ามาทำงานเรื่องปราชญ์เกษตรกรในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยได้ตั้ง นายบัวผัน กุณรา เป็นปราชญ์เกษตรกร ในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นตัวกลางประสานงาน ได้ทำงานร่วมกับชุมชนโดยประสานเกษตรกรที่มีความคิดในการพึ่งตนเอง โดยเริ่มแรกได้ทำการสร้างแกนนำที่มีความคิดเดียวกันก่อนด้วยโครงการต่างๆ ตามลำดับ ดังต่อไปนี้ โครงการโรงเรียนสอนควายไถนา ที่มีแนวคิดให้เกษตรกรกลับมาฝึกการใช้ควายในการทำนา โดยมีสมาชิกร่วมโครงการ ๒๕ ราย ได้รับการแจก ควายคนละ ๒ ตัว เพื่อฝึกไถนา และมีการศึกษางานและทำแผนพัฒนากลุ่ม โดยมีการศึกษาดูงานเป็นระยะ

ในช่วงปีแรกเน้นหาสมาชิกที่มีความสนใจการพึ่งตนเองในชุมชน โดยมีเกษตรกรทั้งที่เข้ามาเป็นสมาชิก และบางส่วนก็ลาออกไป โดยทางกลุ่มได้ชักชวนสมาชิกรุ่นใหม่รู้เรื่องการทำปุ๋ยอินทรีย์ การศึกษาเรื่องพันธุ์ข้าวต่าง ๆ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้เริ่มมีหลักสูตรเกษตรกรรุ่นใหม่ (เกษตรกรยั่งยืน) เป็นหนึ่งในหลักสูตรที่ทางส.ป.ก. ทำงานบูรณาการร่วมกับกรมต่าง ๆ สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น กรมพัฒนาที่ดิน กรมปศุสัตว์ กรมส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น โดยการอบรมในครั้งนั้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๓ มีสมาชิก ๙๐ คน โดยทางกลุ่มได้รับการสนับสนุนเงินเพื่อพัฒนาชุมชนจาก ส.ป.ก เป็นเงิน ๔๕,๐๐๐ บาท และทางกลุ่มได้สบทบเงินเพิ่มเพื่อซื้อโรงสีขนาดกลาง ซึ่งสามารถสีข้าวได้ ประมาณ ๔๐๐ กิโลกรัมต่อวัน ในราคา ๑๒๐,๐๐๐ บาท

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก พาไปดูงานเรื่องการจัดการข้าว ที่ จังหวัดยโสธร และการจัดการตลาดสีเขียวที่ โรงพยาบาลบรบือ จังหวัดมหาสารคาม โดยมีแกนนำไปด้วย ประมาณ ๙ คน การดูงานครั้งนั้นมีการบรรยายเรื่อง อัตราการเป็นโรคเบาหวาน และโรคมะเร็ง ในเกษตรกรมีอัตราสูงขึ้นมาก และเสียชีวิตเป็นอันดับต้น ๆ ตามสถิติของโรงพยาบาล มาจากสารเคมีที่ใช้ในการเกษตร และการบริโภคข้าวเหนียวทำให้น้ำตาลในเลือดสูง นอกจากนี้เครือข่ายโคกผักกูด-โป่งแดง ที่กลุ่มเกษตรกรไปดูงาน สามารถขายข้าวสารได้กำไร ๔๕ บาท หลังจากการดูงาน ได้สรุปเรื่องราว และแกนนำได้มาเล่าให้แก่สมาชิกฟัง สมาชิกมีความสนใจเรื่องสุขภาพ ของตนเอง เพราะไม่ใช้สารเคมี และรู้ถึงพิษจากสารเคมี อีกเรื่องที่แกนนำประทับใจ คือ แม่ค้า พ่อค้า ทุกคนที่มาขายสินค้าในตลาดสีเขียวจะมีการตรวจสอบสารเคมีในเลือด ซึ่งก่อนที่จะทำเกษตรอินทรีย์ มีปริมาณสารเคมีในเส้นเลือดสูงมาก แต่ในปัจจุบันสารเคมีในเลือดของพ่อค้าแม่ค้าไม่มีเลย ตามที่ผู้อำนวยการโรงพยาบาลฯ ได้ให้ข้อมูล ในปี พ.ศ. ๒๕๕๕

/โครงการ...

โครงการเกษตรกรรุ่นใหม่ ที่มีการทำงานบูรณาการร่วมกับหน่วยงานอื่น แก่นนำได้เชิญชวน ผู้สนใจเข้าร่วมอบรม ซึ่งมีผู้สนใจเข้าร่วมอบรม จำนวน ๑๑๐ คน โดยเนื้อหาหลักสูตรยังเน้นการใช้เกษตรแบบใช้ ปุ๋ยเคมี ต่อมาเมื่อมีกรณีพิพาทเรื่องเขาพระวิหาร มีการยิงสู้รบกัน ระหว่างไทยกับเขมร กระสุนปืนใหญ่ตกที่สวน ยางพาราในหมู่บ้าน ที่กำลัง จะกรี๊ด ไหม้ไปครึ่งสวน ทำให้ชาวบ้านตระหนกในเรื่องความมั่นคงทางอาหารมากขึ้น เพราะมีการอพยพออกจากหมู่บ้านเพื่อ หลบภัยสงคราม ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ขายข้าว ไปในราคาถูก ถูกพ่อค้าคน กลางที่มาซื้อถึงในหมู่บ้านกดราคา ทำให้กลุ่มเกษตรกรให้ความสนใจในเรื่องความมั่นคงด้านอาหารมากขึ้น

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ มีโครงการอบรมต่อเนื่องขยายไปอีก ๑ หมู่บ้านคือ หมู่ ๒ บ้านท่าสว่าง ได้มี เกษตรกรเข้าร่วม ๑๑๐ คน โดยในปีนี้มี การเชิญวิทยากรจากกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านกุดชุม มา อบรมเรื่องขายข้าว อย่างไรให้หลุดจากการจำนำข้าว และให้ยั่งยืน ถึงแม้ว่าจะเปลี่ยนรัฐบาลไปที่สมัย ข้าวของกลุ่มก็สามารถขายได้ใน ราคาสูง ความอุดมสมบูรณ์ของแปลงนาจะดีขึ้นเรื่อย ๆ โดยใช้ระบบอินทรีย์เป็นเครื่องมือสำคัญในการเปลี่ยนวิธีการ ผลิตข้าว ให้สามารถขายข้าวได้ในราคาสูง ไม่พึ่งนโยบายภาครัฐ ทำให้ชาวบ้านได้ทบทวนวิธีการผลิตข้าวที่ทำอยู่ใน ปัจจุบัน การปลูกข้าวที่แก่พร้อมกันชนิดเดียว ทำให้เกิดปัญหาหลายอย่าง เช่น แรงงานไม่เพียงพอ ค่าแรงสูง เกิด โรคระบาดบ่อย ทำให้ต้องใช้สารเคมีมากขึ้น ประกอบด้วยแก่นนำ ๒ คน เข้ารับการอบรมจาก โครงการโรงเรี ยน ชาวนา ซึ่งเรียนรู้การปลูกข้าวในระบบอินทรีย์แบบครบวงจร

๓) กระบวนการปรับตัวสู่วิถีการผลิตข้าวอินทรีย์ โดยการศึกษาดูงาน อบรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งกิจกรรมเรียนรู้ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม ดังนี้

๓.๑) กิจกรรมเรียนรู้ ณ โรงปุ๋ย ราชธานีโคก เมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖ ศึกษาดูงาน การผลิตปุ๋ยอินทรีย์จากทรัพยากร (วัตถุดิบ) ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เกษตรกรให้ความสนใจเรื่องน้ำหมักชีวภาพสูตรใช้ เปลือกกล้วยคั่วสุก เพื่อเป็นตัวเร่งปฏิกิริยาทำให้ปุ๋ยย่อยสลายได้เร็วขึ้น ซึ่งชาวบ้านสนใจเรื่องกระบวนการผลิตปุ๋ย อินทรีย์ ๑๐๐% เพื่อนำมาใช้ในแปลงที่จะผลิตข้าวอินทรีย์ โดยจะเริ่มนำมาใช้ในฤดูกาลผลิตข้าวปีนี้ และมีเครือข่าย ของ ม.อุบล มาให้ความรู้เรื่องการทำข้าวให้ได้หนึ่งตันต่อไร่ โดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และรายละเอียดว่าทำอย่างไรให้ลูกตก หมดตก โดยเพิ่มธาตุโปแตสเซียม ใช้ดินภูเขาไฟ และดินจา กอุตสาหกรรมปูน และใช้น้ำหมักชีวภาพเป็นตัว ปลดปล่อยโปแตสเซียมในดิน การเดินทางไปศึกษาดูงานครั้งนี้เกษตรกรออก ค่าใช้จ่ายเอง ทั้งหมด โดยประสานงาน จากเครือข่ายปราชญ์ ส .ป.ก. แม่ม้วน จ .อำนาจเจริญ หลังจากที่ได้อบรมเกษตรกรยั่งยืนแล้ว มีเกษตรกรที่เข้า มาร่วมปรับเปลี่ยนในการผลิตปีนี้ ๔๐ ราย โดยมีแปลงนารวม ๔ ไร่ และสมาชิกทั้งหมดจะร่วมกันทำนาและเรียนรู้ ในการผลิตโดยเริ่มจากการทำปุ๋ยรวมกัน

๓.๒) การศึกษาดูงานโรงเรียนชาวนา จังหวัดยโสธร เป็นการศึกษาดูงานของสมาชิกจำนวน ๒๐ คน (แก่นนำที่แปลงพ่อเริ่ม โดยวิทยากรให้ทดลองคัดพันธุ์ข้าว ที่มีความแข็งแรง) เรียนรู้เรื่องระบบการผลิตข้าว ครบวงจร ส่งเครือข่ายไปอบรมหลักสูตร ๔ วัน ๕ คืน ในช่วงวันที่ ๑๑ - ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๖ ประเด็นที่สำคัญในการ ดูงานคือ การเก็บเมล็ดพันธุ์ ข้าว การคัดเมล็ดพันธุ์ การปลูกข้าวหลายหลากสายพันธุ์ เพื่อสร้างความมั่นคงทาง อาหาร สมาชิกให้ความสนใจเรื่องพันธุ์ข้าวที่หลากหลาย และวิธีการปลูกข้าวหลายสายพันธุ์

๓.๓) การอบรม Smart Farmer มีการลงมือปฏิบัติจริง โดยกิจกรรมแรก คือ การทำปุ๋ย หมักรวม ซึ่งเกิดจากโครงการเกษตรกรรู่ นใหม่ ซึ่งเป็นความร่วมมือแบบบู รณาการระหว่าง ส.ป.ก. ศรีสะเกษ กับ สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดศรีสะเกษ เดิมเกษตรกรได้รับแจกปุ๋ยสำเร็จรูปยี่ห้อ ๒ กระสอบ ใช้แล้วก็หมดไป ความ ยั่งยืนในการใช้ปุ๋ยจะไม่เกิด จึงขอให้สถานีพัฒนาที่ดินฯ สนับสนุนเป็นวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยแทน โดยกลุ่มเกษตรกร มารวมทำปุ๋ย ๔๐ คน สามารถผลิตปุ๋ยได้ป ระมาณ ๗ ตัน หนักไว้ ๒๐ วัน นำไปใส่แปลงนารวมประมาณ ๒ ตัน ที่ เหลือก็นำมาแบ่งกันได้คนละประมาณ ๑๐ กระสอบ หลังจากการทำปุ๋ยเสร็จ ได้คำนวณต้นทุนในการทำปุ๋ยพบว่า มี ต้นทุนเพียง กิโลกรัมละ ๓ บาท ซึ่งเป็น การลดต้นทุนได้เป็นอย่างมาก ถ้าเป็นปุ๋ยเคมี กระสอบละ ๕๐ กิโลกรัม กิโลกรัมละ ๒๒ บาท แต่ถ้าเป็นปุ๋ยอินทรีย์สำเร็จ กระสอบละ ๕๐ กิโลกรัม ละ ๕.๖๐ บาท กิจกรรมที่สอง คือ

/การทำนา...

การทำนาแปลงรวม เกิดขึ้นหลังจากที่เข้าร่วมโครงการอบรมเกษตรกรรุ่นใหม่ ของ ส.ป.ก. ศรีสะเกษ เกษตรกรที่สนใจปลูกข้าวอินทรีย์ได้เข้ามา ร่วมดำเนินการ ๔๐ คน โดยไปศึกษาดูงานที่ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ จังหวัดยโสธร เพื่อที่จะเรียนรู้การทำนาอินทรีย์ แรงจูงใจที่อยากทำนา คือ ข้าวอินทรีย์ ขายได้ราคาสูงกว่า ข้าวเคมี ต้นทุนต่ำ และไม่มีโรคแมลงรบกวน หลังจากนั้นได้มีการนัดประชุมกัน โดยตกลงว่าจะทำแปลงรวม เพื่อทดลองทำนา อินทรีย์แบบ ๑๐๐% เพื่อศึกษาการทำเกษตรอินทรีย์เต็มรูปแบบโดยพันธุ์ข้าว ที่ใช้ปลูก ได้แก่ พันธุ์ข้าว มะลิ ๑๐๕ ข้าวเหนียว กข ๖ และมีเมล็ดพันธุ์ข้าวอีก ๑๒ ชนิด ปลูกเพื่อจะนำไปทดลองใช้เป็นเมล็ดพันธุ์ที่จะใช้ในการทำนาต่อไป

หลักเกณฑ์ในการเลือกพันธุ์ข้าวมาจากผลกา รวิจัยของ ส .ป.ก. ที่ได้ร่วมทำกับ มหาวิทยาลัยมหิดล เรื่อง คุณค่าทางโภชนาการข้าวพื้นบ้าน สำหรับแปลงนารวม ใช้แปลงนาของ พ่อบุญทัน เป็นแปลงทดลอง โดยปลูกข้าวทั้ง ๙ ชนิด ด้วยระบบอินทรีย์ คิดค่าเช่าเป็นพี่สองน้องหนึ่ง คือ เจ้าของนาได้เมล็ดพันธุ์ข้าว ๑ ส่วน อีกสองส่วนให้สมาชิกที่เข้าไปร่วมเรียนรู้ และทำกิจกรรมในแปลง กิจกรรมเริ่มจากการกรอกปุ๋ยใส่กระสอบ โดยกลุ่มได้แบ่งงานออกเป็น ๓ กลุ่ม กลุ่มแรกจะทำหน้าที่กรอกปุ๋ยใส่กระสอบ กลุ่มที่ สองเสร็จแล้วขนไปกระจายที่แปลงนา กลุ่มที่สามเป็นกลุ่มที่ไถนา และปักคันทนาใหม่ เพื่อกันน้ำที่ปนเปื้อนสารเคมีไม่ให้เข้าแปลงนา รวมกิจกรรมดังกล่าว เป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรทราบถึงวิกฤติความมั่นคงทางด้านอาหาร และสถานการณ์ภาคการเกษตรในปัจจุบัน รวมถึงการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ที่ต้องเลิกใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมี ส่งผลให้สามารถลดต้นทุนการผลิตให้กับเกษตรกรได้ พร้อมกับการปลูกข้าวพื้นเมืองหลายสายพันธุ์ที่มีระยะเวลาเก็บเกี่ยวแตกต่างกัน มีคุณค่าทางโภชนาการมากกว่าข้าวพันธุ์เศรษฐกิจที่นิยมปลูก การกระตุ้นทำโดยการเชิญผู้รู้ทางด้านการผลิตข้าวพื้นเมืองแบบเกษตรอินทรีย์ มาให้การอบรมประกอบกับการนำเกษตรกรไปศึกษาดูงานด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ในหลาย ๆ พื้นที่ พร้อมกิจกรรมการคัดพันธุ์ร่วมกับการเกี่ยวข้าว และการตรวจแปลงเพื่อเตรียมความพร้อมเกษตรอินทรีย์

ที่ประชุมให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะดังนี้

ประธานคณะกรรมการฯ สิ่งที่ต้องทำเพิ่มปรับให้เป็น Proposal ในการนำเสนอ ความมั่นคงทางอาหารไม่น่าใช่คำตอบของเกษตรอินทรีย์ ความมั่นคงเป็นในเรื่องของปริมาณข้าวหรืออาหารจะเพียงพอหรือไม่ เกษตรอินทรีย์จะเป็นในเรื่องความปลอดภัยในด้านอาหาร โดยให้ปรับเพิ่ม ก่อนที่ชุมชนหรือชาวบ้านจะมารับเรื่อง เกษตรอินทรีย์มีปัญหาการใช้สารเคมี หรือมีปัญหาเรื่องสุขอนามัย สุขภาพบ้างไหม จุดเหล่านี้เป็นที่มาของการลดใช้สารเคมี แต่เนื่องจากงานวิจัยนี้เกิดจากการทำงานในพื้นที่จริง มีการพาไปอบรมตามที่ต่าง ๆ ในส่วนที่ต่างคือมีการผลักดันที่จะเกิดการปฏิบัติในที่หลวง สิ่งเหล่านี้จึงเป็นตัวตั้งที่สามารถนำไปใช้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติ ส่วนการขยายผลต่อไปจะต้องพิจารณาว่ารายได้ที่ทำในแปลงรวมจะนำไปปฏิบัติในแปลงตัวเองหรือไม่ มี การทำในเชิงไตรภาคี มีการตรวจประเมิน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต้องพยายามวางขั้นตอน ถอดบทเรียนเป็นช่วง ๆ และในส่วนที่ขยายผลและการตรวจประเมินต่าง ๆ ต้องคาดไปข้างหน้าว่ากระบวนการจะเดินไปอย่างไร เขียนออกมาเพื่อเป็นเครื่องมือในการติดตามเป็นระยะ ๆ ถึงจะได้ข้อสรุปออกมาว่า การที่ ชาวบ้านปรับ เปลี่ยน ไปสู่วิถี เกษตรอินทรีย์เกิดขึ้นเพราะอะไร มีกระบวนการอย่างไร ถึงจะเป็นบทเรียนที่มีค่า สะท้อนการทำงานตั้งแต่ยังไม่มีไปสู่การทำแปลงรวม ขยายผลผลักดันไปสู่เกษตรกรแต่ละราย เป็นผลงานที่ดีมาก แต่เนื่องจากการทำวิจัยนี้ทำควบคู่กับการปฏิบัติจริง อาจจะมีกระบวนการที่ย้อนหลัง เขียนเชื่อมโยงเปลี่ยนมาเป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติ ที่เกิดจากการปฏิบัติ ทดสอบ ตรวจสอบ รวมทั้งขับเคลื่อนทดลองทำงานร่วมกับชุมชนจนได้องค์ความรู้ได้บทเรียนในแต่ละช่วง ดึงบทเรียนออกมา เพื่อตอบโจทย์ การปรับไปสู่วิถีเกษตรอินทรีย์มีปัจจัยอะไรบ้างหากถอดบทเรียน กระบวนการเรียนรู้ สรุปการปฏิบัติให้ดี ๆ จะเป็นผลงานที่ดีมาก

นายฉลอง มณีโชติ ผู้อำนวยการศูนย์สารสนเทศ ทบทวนกรอบแนวคิดรูปแบบ เรื่องเกษตรอินทรีย์ศึกษาได้ ๒ แบบ แบบแรก แบบตลาดนำเป็นการจัดการแบบแฟร์เทรด อีกแนวคือแนวเกษตรยั่งยืน นำเกษตรยั่งยืนร่วมกับตลาดนำ ส่วนเรื่องการปรับตัวของเกษตรกรควรจะเป็นในเรื่องของสถานการณ์โลก หรือนโยบายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็น ความมั่นคงทางด้านอาหาร กระแสรักสุขภาพ ความต้องการ รักษาสิ่งแวดล้อม และ

/การทบทวน...

การทบทวนวรรณกรรมไม่มีทฤษฎีไหนที่บอกว่าการเปลี่ยนมาเป็นเกษตรอินทรีย์ เกษตรยังยืนต้องผ่านการผลิต ผ่านการบรรจุภัณฑ์ ถ้าครบทั้ง ๒ อย่างถึงจะเป็นกระบวนการที่ดี การผลิตปลอดภัยต้องเอาออก กระบวนการเรียนรู้ของเกษตรอินทรีย์ถ้าเสนอในลักษณะห่วงโซ่อุปทานจะชัดเจนยิ่งขึ้น ศึกษาตั้งแต่กระบวนการผลิตจนไปสู่ช่องทางการตลาด

นางสาวชนิสร โพธิ์เจริญ นักวิชาการเงินและบัญชีชำนาญการพิเศษ ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง การทำเกษตรอินทรีย์ หมายถึงการทำการเกษตรตั้งแต่สมัยรุ่นพ่อรุ่นแม่เราใช้หรือไม่

นายวิศณั ประสานพันธ์ เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน นักวิจัยฯ เกษตรอินทรีย์คือการทำการเกษตรโดยไม่ทำลายระบบนิเวศ ไม่ใช่สารเคมี สมัยรุ่นพ่อรุ่นแม่เรา ก็เป็นเกษตรอินทรีย์ แต่ก็มีรับอิทธิพลจากทางตะวันตกเข้ามาเปลี่ยนวัฒนธรรมความเป็นอยู่แต่ดั้งเดิม

ประธานคณะกรรมการฯ ในอดีตถ้าเป็นวิถีแบบโบราณ เป็นการทำการเกษตรแบบอินทรีย์เนื่องจากไม่ใช้สารเคมี หลังจากผลิตไปสักระยะ ก็ไปรับแนวการผลิตทางตะวันตก มีการใช้สารเคมีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ มีผลต่อสุขภาพ จึงทำให้มีแนวคิดในเรื่องอินทรีย์ซึ่งก็มาจากแนวคิดของทางตะวันตกอีก ซึ่งปัจจุบันหากผลิตเพื่อส่งขายต่างประเทศจะมีการกำหนดในเรื่องของอินทรีย์ กำหนดกระบวนการมากพอสมควร

นางอาทิตยา พงพรหม ผู้อำนวยการกลุ่มวิจัยและพัฒนาการปฏิรูปที่ดิน ประเด็นในเรื่องความมั่นคงด้านอาหาร เห็นว่าควรจะต้องไว้ โดยอธิบายรายละเอียดว่าความมั่นคงด้านอาหารเกี่ยวข้องกับเรื่องอะไร เพราะมิติหนึ่งในความมั่นคงด้านอาหาร คือเรื่องความปลอดภัย อาจจะระบุลงไปว่าเป็นเรื่องของการใช้ประโยชน์จากอาหาร เพื่อให้ข้อมูลชัดเจนยิ่งขึ้น ส่วนข้อสังเกตอื่น คือ วัตถุประสงค์และรูปแบบนำเสนอไม่ตรงกัน งานนำเสนอเป็นงานวิจัยแบบเก็บข้อมูลทั่วไป แต่ในเนื้อหาเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติ อาจจะปรับชื่อเรื่องหรือปรับกรอบการวิจัยเป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพราะการวิจัยเชิงปฏิบัติการจะวิจัยปฏิบัติ มีขั้นตอนในการดำเนินงาน มีการเตรียมการ ตั้งแต่การวางแผน อาจจะเขียนเพิ่มเติมวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีกระบวนการอย่างไร นำมาใช้ประกอบมาแนวทางในการเขียนสรุปผล และใช้ในการนำเสนอ จะทำให้ผลงานอ่านง่ายขึ้น

มติที่ประชุม รับทราบความก้าวหน้า โดยให้ปรับ Proposal ให้ชัดเจนและแก้ไขปรับแก้ตามที่คณะกรรมการฯ แนะนำ และประธานคณะกรรมการฯ รับเป็นที่ปรึกษา

ระเบียบวาระที่ ๕ เรื่องอื่นๆ

- ไม่มี -

เลิกประชุมเวลา ๑๕.๔๕ น.



(นางวันเพ็ญ จิรทรัพย์เจริญ)
นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการ
ผู้บันทึกรายงานการประชุม



(นางอาทิตยา พงพรหม)
นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการพิเศษ
ผู้อำนวยการกลุ่มวิจัยและพัฒนาการปฏิรูปที่ดิน
คณะกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
ผู้ตรวจรายงานการประชุม